

David Jařab (1971)

Za vodou

(Dokud nás smrt...)

REŽIE

ŠTĚPÁN PÁCL

DRAMATURGIE

MAREK PIVOVAR

SCÉNA

ANDREJ ĎURÍK

KOSTÝMY

DANIELA KLIMEŠOVÁ

HUDBA

JAKUB KUDLÁČ

KOREPETICE

JIŘÍ ŠIMÁČEK

Osoby a obsazení:

GERHARD PETEREK

Ivan Dejmal

ERNEST DECKER

Tomáš Jirman

AGNES CZERNÁ

Veronika Lazorčáková

/ Tereza Richtrová

WILI SCHREIER

Petr Houska / Štěpán Pácl

ELI PAPESCHOVÁ

Anna Cónová

MARICHEN PETERKOVÁ

Marie Logojdová

JAKOB KLEIN

František Večeřa

Orchestr hraje ve složení:

Kontrabas

Marián Friedl / Veronika Muroňová

/ Vladimír Veselý

Trubka

Mojmír Blaštík / Václav Grigor

Trombón

Luboš Konečný / Vladimír Ševčík

Cajon

Jakub Kupčík

Česká premiéra 27. března 2014 v 18.30 hodin

v Divadle Antonína Dvořáka

Představení řídí	Marta Celárková
Text sleduje	Hana Heralová
Technický šéf	Stanislav Muntág
Jevištní mistři	Jan Benek, Radim Duraj
Mistr osvětlení	Radko Orenič
Mistr zvuku	Otakar Mičoch
Mistrová vlásenkárny	Eva Celarková
Mistrová garderoby	Růžena Mauerová
Mistrová rekvizit	Alexandra Václavíková
Šéf výpravy	David Bazika
Vedoucí umělecko-dekoračních dílen	Barbora Macháčová
Vedoucí výroby kostýmů	Eva Janáková

Scénické dekorace vyrobily umělecko-dekorační dílny NDM

Technolog – Martin Dušek, mistr čalounické dílny – Petr Missig, mistr malířsko-kašérské dílny – Jaroslav Macháč, mistr truhlářské dílny – Radomír Maschke, mistr zámečnické dílny – Jaroslav Kocourek, mistr zbrojářsko-šperkařské dílny – Jaroslav Dovalil

Kostýmy a doplňky vyrobily krejčovny NDM

Mistrová dámské krejčovny – Iva Koplová, mistrová pánské krejčovny – Jiřina Richtrová, modistka-dekoratérka – Věra Siostrzonková

***JAK JSEM ROBIL VE VESTFALOCH, TAK MI
PRAVĚLI „DU VERFLUCHTE WASSERPOLAK“.
JAK JSEM ROBIL VE VARŠAVĚ, TAK MI
PRAVĚLI „TY HROMSKY ČEHU“.
A VČIL, JAK ROBIM V OSTRAVĚ, TAK MI
PRAVJU „TY ZATRACENY PRAJZE!“.
TAK MI VČIL POVIZ, CO JA VLASTNĚ SEM?***

Výše uvedený výrok

trefně charakterizuje pocity mnoha z těch, kdo se narodili z pohledu ostatního světa „tam za vodou“, tedy NA PRAJKÉ, NA PRAJZSKÉ, V PRAJZSKÉ, NA HLUČÍNSKU – ve výčtu označení, které tento kraj časem získal, bychom ještě mohli pěknou chvilku pokračovat. Přitom obyvatelé tohoto území k tomu všemu přišli zcela nevinně: měli tu smůlu, že jejich domovina (ti německy naladění z nich by spíše řekli Otčina, tedy Vaterland) se zkrátka ocitla ve sféře zájmů různých mocností, které ji v průběhu staletí dobývaly a zase ztrácely. O pohnutých dějinách tohoto kraje si řekneme více později.

Za vodou mezi Smrtihlavem a Odsunem

S inscenací *Za vodou (Dokud nás smrt...)* se k vám dostává druhá část volné trilogie o ztrátě kolektivní paměti (první částí byl *Smrtihlav*, následovat bude *Odsun!!!*). Odehrává se – jak je zřejmé z podtitulu **SYROVÝ ANTIWESTERN Z PRAJZKÉ** – na Hlučínsku. Autorem textu je dramatik, scenárista, divadelní a filmový režisér David Jařab. Zeptali jsme se ho:

Poměrně často se lidé ptají, proč jsme požádali o text hry, odehrávající se v „Prajzku“, někoho, kdo žije v Praze. Mohl bys tedy ozřejmit svůj vztah k těmto končinám?

Narodil jsem se v Hranicích na Moravě, ale do svých osmnácti let jsem žil v Ostravě a velkou část svého dětství jsem trávil v Koutech (dnešní Kravaře) a ve Štěpánkovicích, obcích na Hlučínsku. Z tohoto kraje pochází rodina mého otce Josefa, který myslím patří k významným rodákům z „Prajzké“. S hospodářstvím své babičky a všemi jeho zákoutími si spojuji formování své prvotní imaginace a život na těchto místech měl pro mne zcela přirozeně iniciační význam. Otázka tedy ani tak nezní, proč jsem se rozhodl psát o Hlučínsku, ale spíše: proč až nyní. Cítím v posledních letech určitý dluh k tomuto kousku naší republiky a dozrála ve mně potřeba tento dluh nějak splatit. Paralelně s psaním textu pro vaše divadlo jsem pracoval na audiovizuální části stálé výstavy „Kdo jsou lidé na Hlučínsku“ v Muzeu Hlučínska. Natočil jsem desítky hodin rozhovorů s nejstaršími pamětníky této oblasti a plně se ponořil do studia její historie. To se pak spojilo s mými vlastními zážitky, vzpomínkami na vyprávění, která jsem slyšel v dětství, na setkávání s nejrůznějšími postavami a postavičkami tohoto kraje, což úhrnem vytvořilo podklad pro hru *Za vodou (Dokud nás smrt...)*.

Slychal jsi příběhy podobné tomu v textu? Nebo je jeho výcho- diskem dokonce jeden konkrétní případ?

Slyšel jsem řadu příběhů z tohoto kraje. Můj dědeček Max Jařab se vrátil podobně jako můj hlavní hrdina až rok po válce ze zajetí a nikdo netušil, zda je ještě vůbec naživu. Hodně dětí umřelo těsně po válce na tyfus, řada lidí musela odejít nebo sama dobrovolně odešla

v tomto období do Německa. Všechno, co je v příběhu, má reálný základ, podobnost se skutečnými osudy není náhodná, ale zároveň musím říct, že tento příběh je smyšlený a pokoušel jsem se ho budovat jako nezávislé drama, příběh nešťastné lásky, který by měl fungovat i mimo rámec těchto historických okolností.

„Prajzko“ je do určité míry uzavřeným světem. Mohl bys popsat jeho základní vlastnosti a jeho obyvatele?

„Prajzko“ se stalo uzavřeným světem vzhledem k historickým okolnostem, rozhodně ne vlastní volbou. Po roce 1742 bylo odloučeno od dalších českých, moravských a slezských částí Habsburské říše a připadlo Prusku. To výrazně ovlivnilo jeho další vývoj. Na jedné straně to utužilo minoritní katolickou víru, dalo vzniknout specifickému nářečí, kterému říkají Hlučíňáci „po našem“ a které se právě odtržením od ostatních česky mluvících oblastí vyvinulo velmi svérázně, ale také tato geopolitická situace dala vzniknout zvláštní identitě: katolické, moravsko-slezské identitě, která však uznávala německé hodnoty. Z těchto kořenů pak pocházejí ony vlastnosti jako: pořádkumilovnost, čistota, pracovitost, ale také silná víra, výrazný kult majetku, silný lokální patriotismus vázaný na konkrétní vesnice a města či extrémně silné rodinné vazby.

Do jaké míry se odráží pestrá a mnohdy bolestná minulost tohoto kraje v životě jeho současných obyvatel?

Tak to je věc, kterou nejsem s to úplně posoudit. Rozhodně se historie proplétá osudy každé rodiny i každého jednotlivce odtud, nelze ji nevnímat a nelze ji pominout. Jak svou identitu ale cítí současná mladá generace a jak považuje za podstatné sebe sama vnímat v souvztáhnosti s dějinami této oblasti, to možná ukáže tak trochu i návštěvnost naší expozice v Hlučíně.

DAVID JAŘAB

David Jařab se narodil v roce 1971 v Hranicích na Moravě. Do svých osmnácti let žil v Ostravě. Vystudoval Janáčkovu akademii múzických umění v Brně, obor činoherní režie. Od roku 1993 působil na brněnské experimentální scéně HaDivadlo coby režisér, posléze autor a nakonec i jako umělecký šéf. V roce 1997 odešel do Prahy, kde se živil jako pedagog, autor scénářů, překladatel a televizní a divadelní režisér na volné noze. Od roku 2002 se jako režisér a kmenový autor stal vedle Dušana D. Pařizka určující osobností Pražského komorního divadla v Divadle Komedie. Je autorem více než deseti původních nebo adaptovaných divadelních textů (v sezóně 2009/2010 a 2010/2011 adaptoval např. *Lulu* Franka Wedekinda, *Touhy a výčitky* dle *Snové novely* Arthura Schnitzlera a *Legendu o svatém pijanovi* Josepha Rotha), více než třiceti komponovaných literárně-divadelních večerů a celovečerních inscenací. Věnuje se také výtvarné činnosti a scénografii. Prakticky všechny své texty realizuje sám jako režisér. Mezi jeho nejúspěšnější inscenace posledního období patří především scénická adaptace povídky Josepha Rotha *Legenda o svatém pijanovi* (2011), *Weissenstein* Johannese Urzidila (2009), románu Jaroslava Havlíčka *Petrolejové lampy* (2008) či *Utrpení knížete Sternenhocha* Ladislava Klímy (2007), první dvě inscenace původních divadelních her z pražského triptychu *Vodičkova – Lazarská* (2005) a *Žižkov* (2006) nebo inscenace her Rainera Wernera Fassbindera *Hořké slzy Petry von Kantové* (2005) a Elfriede Jelinekové *Klára S.* (2004). Kromě činoherní režie a dramatiky se věnuje také autorskému filmu. V roce 2004 měl premiéru jeho celovečerní snímek *Vaterland – Lovecký deník* a v listopadu 2010 další celovečerní film *Hlava-ruce-srdce*. David Jařab získal za film *Vaterland – Lovecký deník* Cenu literárního fondu pro nejlepší film roku 2004 a od České filmové a televizní akademie Českého lva za výtvarný počin v českém filmu v roce 2004. Inscenace *Vodičkova – Lazarská* byla v roce 2008 vybrána na festival Neue Stücke aus Europa ve Wiesbadenu.

(profil převzat z webových stránek Divadla Komedie)

Historie Hlučína

Hlučínsko – kraj za vodou. Mikroregion, který má díky odlišnému historickému vývoji v 18., 19. i v podstatné části 20. století tak výrazná specifika, že se z něj stal v posledních desetiletích pozoruhodný fenomén, který zajímá nejen historiky, historiky umění a literatury, folkloristy či sociology, ale inspiruje i umělce. Pro všechny tyto obory je charakteristické (tu více, tu méně), že v centru jejich pozornosti stojí vždy místní člověk – obyčejný člověk, rolník, dělník či podomní prodejce, jehož rodina obývá tento slezský kraj odnepaměti a který není příliš schopen rozumět všem politickým sporům a neustálým tahanicím o toto území, jež se v průběhu 20. století střídavě ocitalo tu v německých, tu v československých a českých rukou. Nevole, která vždy tyto změny provázela, nebyla ve většině případů dána nacionálními pohnutkami, ale především příznačným místním konzervatismem a obavami z narušení stávajícího systému, v němž se místní lid naučil žít a především přežít, tzn. uživit se. Neboť tou hlavní otázkou, která obyvatele Hlučína zajímala primárně, byla otázka obživy a chleba.

Ztráta Marie Terezie

Dějiny země Koruny české a tohoto území, dnes nazývaného Hlučínsko, se začínají rozcházet až v polovině 18. století, tj. v době po nástupu Marie Terezie na trůn, kdy v roce 1740 vyhlásil Rakousku válku pruský král Friedrich II. Právě tehdy začaly tzv. slezské války. Ta první skončila po dvou letech prohrou Rakouska. Uzavřením Vratislavského, resp. Berlínského míru dne 28. července 1742 uznala Marie Terezie svou porážku a musela pruskému králi podstoupit Dolní i Horní Slezsko, jednu z největších a nejbohatších korunních zemí. Přesto však neztratila Slezsko celé. Rakousku zůstalo slezské vévodství těšínské a větší část Opavska. Ve dvou krátko po sobě následujících válkách se sice česká královna ještě pokoušela dobýt území zpět, avšak neúspěšně. Novou hranicí mezi rakouským a pruským Slezskem se v tomto případě stala řeka Opava a měla jí zůstat až do roku 1920.

Moravectví a Moravci

Kulturní vazby k Moravě ale přetrvávaly i nadále, zejména díky tomu, že jihozápadní část Ratibořska i většina Hlubčicka přináležely stále k olomoucké arcidiecézi. Drtivá většina místních kněží studovala bohosloví v olomouckém semináři, s Moravou i během svého působení v Prusku udržovali vazby, a proto není překvapivé, že právě v řadách katolické inteligence se setkáváme s největšími šířiteli moravectví, tj. ideového směru zaměřeného na propagování a udržování moravské řeči, resp. místního nářečí (moravštiny) a povzbuzování vědomé historické a kulturní přináležitosti k Moravě. Snažili se tak udržet historické povědomí i postavit hráz vlnám germanizace. Kostel tak byl místem, kde se vedle liturgické latiny užívala nadále i moravština. V moravštině bylo pronášeno vlivné kázání a lid doprovázel bohoslužbu zpěvem tradičních moravských náboženských písní. I pro tuto kulturní vazbu hrál na Hlučínsku náboženský život vždy velmi významnou roli a účast na bohoslužbách a dalších církevních slavnostech zde byla samozřejmostí. Náboženské rituály doprovázely život člověka od narození po smrt a víra v Boha byla pevně zakořeněnou jistotou.

Lelkův slabikář

O místním dialektu napsal roku 1840 český jazykovědec Alois Vojtěch Šembera následující: „*Jazyk moravský v pruském Slezsku jest téměř týž co v našem Opavsku, neboť řeka Opavice činí toliko hranice politické, nikoliv národní.*“ Svou izolací od moravského prostředí se tento český dialekt prakticky nerozvíjel a zachovával si podobu z konce 18. století. Z důvodu značně omezené slovní zásoby ale začal v průběhu 19. století postupně absorbovat četné germanismy, které jsou pro místní mluvu dodnes specifické.

Germanizační tendence ze strany Pruska nebyly během prvních 100 let pod pruskou svrchovaností nikterak výrazné a v roce 1844 se do místních škol dokonce dostal moravsky psaný slabikář kněze Cypriána Lelka, rodáka z Dolního Benešova.

Vítání německé armády v „Pražku“

Ani mládež nesměla zůstat stranou

Bismarck přitvrzuje

Zcela nová atmosféra však nastala po vyhlášení Německého císařství v roce 1871, v rámci kterého vůdčí roli hrálo Prusko. Pruský král Vilém I. byl korunován jako německý císař. Trojice vítězných válek, které vzniku císařství, tj. sjednocení moderního Německa předcházely (1864 s Dánskem, 1866 s Rakouskem a 1870–71 s Francií), se již hojně účastnili i místní muži. Vědomí spoluúčasti na těchto vítězstvích vedlo k povzbuzování pocitu sounáležitosti s Německou říší, loajality i obdivu k císaři, které s lety již jen sílily. Rozvíjel se pruský státní patriotismus.

Kancléř Otto von Bismarck se v 70. letech 19. století snažil vybudovat silné Německo a eliminovat veškeré činitele, které by mohly jeho jednotu oslabit. Takto vnímal např. také slovanské menšiny ve Slezsku a tamní katolickou církev, jazykově také převážně slovanskou. Tehdy začíná tzv. kulturní boj (*Kulturkampf*), kladoucí si za cíl omezení vlivu církve a především důslednou germanizaci slovanských oblastí. Ve školách byla výuka v moravském jazyce zakázána zákony z roku 1873 a od května 1875 skončila i výuka náboženství v mateřské řeči. Škola se tak nyní měla stát významným nástrojem germanizace, ale zdá se, že navzdory nařízení se moravština v hojně míře udržela na školách i dál, a to až do připojení Hlučínska k Československu v únoru 1920. Spolkový zákon z roku 1908 připouštěl používání moravštiny či polštiny ve společenském životě pouze v okresech s 60% převahou obyvatel těchto jazykových skupin. Takové okresy však v Horním Slezsku již neexistovaly.

Za prací do Němec

Nutno zdůraznit, že místní obyvatelé se tomuto stavu výrazněji nebránili a znalost němčiny pokládali za opodstatněnou, především s ohledem na pracovní možnosti v německém vnitrozemí. Až do poloviny 19. století se drtivá většina místních obyvatel živila zemědělstvím. Početné rodiny a snaha spravedlivě podělit všechny potomky ale vedla k rozdrobení polností, které poté stačily k obživě jen stěží. Proto po polovině 19. století musela velká část místních hledat práci jinde. Vítanou pracovní příležitostí byly petřkovické černouhelné doly či aristokratické velkostatky knížete Lichnovského či barona Rothschilda, ale více pracovních příležitostí zdejší region nenabízel.

Po pracovní síle ale naopak volala prudce se rozvíjející hornoslezská průmyslová centra a další města v německém vnitrozemí. Tam nacházeli uplatnění především místní muži, ať už jako horníci, dělníci v hutích a dalších podnicích těžkého průmyslu, či – a zdůrazněme, že to se stalo pro Hlučínsko specifickým charakteristickým až do dnešních dnů – jako pomocní dělníci a zaměstnanci na stavbách coby kvalifikovaní zedníci, tesaři, pokrývači, fasádníci, štukatěři atp. Mimo region pobývali povětšinou takřka celou sezónu. Obyvatelé Kravař a Koutů se naopak živil ve velké míře podomním obchodem a rovněž oni podstatnou část roku strávili na cestách po Slezsku, Braniborsku či Pomořanech, kde nabízeli své zboží, především textil a galanterii. Hospodářský vzestup Německa trvající až do první světové války zaručil pracovitým Hlučíňanům obživu i slušný výdělek. Urbanizace a šířící se civilizační vymoženosti a německá kultura učinily z místních plně loajální obyvatele a příslušníky pruského státu, kteří neváhali za císaře narukovat do první světové války a bojovat či i padnout za německou vlast. Na frontách první světové války v pruských uniformách zahynulo téměř 1750 mužů z obcí, které se záhy měly stát součástí nového Československa.

Hranice podle pravítka

Německo-rakouská prohra v první světové válce měla pro obě země fatální důsledky. Německé císařství se zhroutilo a stejně tak habsburská monarchie. Rakousko-Uhersko se rozpadlo na řadu nově vzniklých nástupnických států, mezi kterými bylo i Československo. Německo podobně tvrdý osud nečekal. Vzhledem k tomu, že nebylo mnohonárodnostní monarchií, přišlo po válce na základě rozhodnutí mírové konference ve Versailles (1919–1920) *pouze* o příhraniční území, která byla národnostně sporná, např. Alsasko-Lotrinsko či severní Šlesvicko. Výraznější územní ztráty postihly východ země s větším podílem slovanského obyvatelstva. Německo zde přišlo o západní Prusko, Poznaňsko, o podstatnou část průmyslového Horního Slezska, které se měly stát součástí obnoveného Polska, či o Hlučínsko, na které si činilo nárok nové Československo.

Prvotní územní požadavky Československa nebyly skromné. V rámci Horního Slezska usilovalo o celé Ratibořsko i podstatnou část Hlubčicka či Rybnicka. Nakonec se ale československá politická reprezentace spokojila s požadavkem přičlenění území většinově

Za německého císaře

Připraveni k boji

obývaného česky, resp. moravsky mluvícím obyvatelstvem, tzv. Moravci. Z plánovaného připojení Hlubčicka k Československu sešlo, avšak bylo ujednáno, že jižní část okresu Ratiboř (budoucí Hlučínsko) se součástí nového státu stane. Nebylo ovšem jasné, kudy vést novou hranici. Situaci jednoduše vyřešil předseda delimitační komise, francouzský generál Henri le Rond, který zanesl na mapu dle pravítka přímkou vedenou od Ketře po Bohumín, čímž vyčlenil území zahrnující katastry 38 obcí s centrem v Hlučíně. Toto řešení přineslo několik paradoxů. Předně se součástí Československa staly dvě ryze německé obce (Sudice a Třebom), zatímco jiné, obývané převážně Moravci, zůstaly Německu (např. Křenovice, Bořutín, Boleslav). Nejasný byl dlouho osud Hati a Píště, jejichž katastry přímkou půllila. O jejich připojení k Československu se rozhodlo teprve v březnu 1923.

Zrození Hlučínska

Zatímco v případě Horního Slezska, o které usilovalo Polsko, byla tamním obyvatelům nabídnuta možnost vyjádřit své právo na sebeurčení v referendu, na jehož základě byla následně vytyčena hranice mezi Německem a Polskem, na Hlučínsku k podobnému plebiscitu nedošlo. Místní to vnímali jako nespravedlnost a křivdu a svůj nesouhlas s tímto rozhodnutím se snažili dát najevo jak v četných protestních shromážděních, tak v upřímně míněných, avšak naivně zoufalých gestech, jakým byla např. prosba o pomoc a zastání v dopise adresovaném papeži Benediktu XV. Žádná z těchto akcí ale nedokázala zvrátit rozhodnutí z Versailles. K jeho naplnění došlo dne 4. února 1920, kdy československá armáda obsadila jižní Ratibořsko. Právě tehdy se zrodil hlučínský fenomén se všemi svými důsledky.

V roce 1921 proběhlo na celém území Československa, tedy i na připojeném Hlučínsku, sčítání lidu. Zjišťovala se v něm mj. národnost obyvatelstva. Státní moc měla eminentní zájem na dosažení co nejvyšších čísel pro československou národnost na Hlučínsku, aby tak v očích západních velmocí potvrdila oprávněnost připojení Hlučínska. Vládní komisař Šrámek už v roce 1920 naléhal na ministerstvo vnitra, aby ve sčítání lidu neumožnilo zápis národnosti na základě subjektivního cítění (tj. svobodné volby), neboť bylo jasné, že by se většina obyvatelstva na Hlučínsku přihlásila za Němce. Předpisy použité při sčítání lidu prakticky ztotožnily národnost s mateřským jazykem, takže na Hlučínsku byla německá národnost uznána jenom

lidem užívajícím při komunikaci výlučně či převážně němčinu. Ostatním, pokud se přihlásili k německé národnosti, byl zápis z moci úřední opraven na národnost moravskou. Ve statistice pak byla moravská národnost ztotožněna s československou a Hlučínsko se tak statisticky jevilo jako plně loajální součást nového státu. V ostrém protikladu k tomu však byla neustálá vítězství německých politických stran v obecních či parlamentních volbách.

Němčina jen v soukromí

Důvodů negativního postoje místních obyvatel k připojení Hlučínska k Československu bylo více. Vedle silného pruského patriotismu vybudovaného v minulých desetiletích se jednalo především o dvě základní otázky – náboženskou a ekonomickou. Katolické náboženství hrálo v životě místních lidí vždy významnou roli a o rezervovaném postoji nového státu a jeho představitelů ke katolické církvi se na Hlučínsku vědělo. Druhý, avšak mnohem podstatnější problém, viděli místní v možnostech zaměstnání a výdělku. Drtivá většina obyvatel Hlučínska se před válkou živila prací v německém vnitrozemí. Jiní pracovali na šlechtických velkostatkách, avšak československá pozemková reforma vedla téměř k jejich bankrotu. Obyvatelé sami na zabranou velkostatkářskou půdu, následně přidělovanou drobným rolníkům, povětšinou jako národnostně nespolehliví nedosáhli. Petřkovické doly prodělávaly po válce recesi a možnosti výdělku v průmyslové Ostravě byly omezené. Na jediné dlouhodobější a ekonomicky zajímavé stavební akci v regionu, tj. výstavbě pohraničního opevnění, se místní mohli podílet jen v podružných, málo honorovaných pracích či při dodávkách materiálů, a to opět pro svou údajnou národní nespolehlivost. Největší ekonomickou jistotu tak stále představovala ověřená práce v německém vnitrozemí.

S tím však souvisel další problém, který přiosťřoval již dostatečně rozjitřenou atmosféru. V Německu mohl pracovat pouze ten, kdo se německy dorozuměl a znal německou řeč. Proto Hlučíňané přijímali s velkou nelibostí omezení tradiční výuky němčiny na místních školách. Němčina jako vyučovací jazyk byla povolena pouze na školách v ryze německých obcích Sudice a Třebom. Ve všech ostatních probíhala výuka pouze v českém jazyce. Toto nařízení se na řadě míst setkávalo s odporem rodičů, kteří pro své děti vyžadovali německé vyučování, a to hlavně z existenčních důvodů. Stát zabraňoval i tomu,

Únor 1920 – Hlučínsko patří Československu.
Shromáždění na hlučínském náměstí

Hlučínští muži, kteří se hlásili k německví, to dávali při slavnostních příležitostech najevo mj. bílými podkolenkami

aby zdejší děti navštěvovaly německé školy v Opavě. Tuto situaci se tak místní rozhodli vyřešit zavedením soukromého německého vyučování, tzv. Privatunterrichtu. Státní moc s ním dlouhodobě bojovala, neuměla ale odstranit jeho hlavní motiv – zabezpečit Hlučíňanům dostatek pracovních míst, nedařilo se jí to ani na Ostravsku.

Do Altreichu!

Ekonomický vzestup Německa ve 30. letech způsobil novou vlnu zájmu o výjezdy za prací do této země. Vedle tradičních profesí, které do Německa směřovaly již od 2. poloviny 19. století, se pro 30. léta staly charakteristické výjezdy žen na zemědělské sezónní práce. Jen v roce 1933 jich takto vycestovalo asi 1 100. Pro místní ženy, které práci na Hlučínsku hledaly jen obtížně, neboť na zdejších statcích v sezóně pracovaly převážně levnější dělnice ze Slovenska, byla práce v zahraničí výhodná. V roce 1936 vycestovalo do zahraničí téměř 1 700 osob. Přesto zůstávalo na Hlučínsku téměř 4 000 nezaměstnaných a do podzimu 1938 se jejich počet zvýšil na 7 000.

Mnichovskou dohodou, uzavřenou v noci z 29. na 30. září 1938, bylo ujednáno, že Československo odstoupí nacistickému Německu do 10. října téhož roku pohraniční území obývaná Němci. Zatímco odstoupená území západních a severních Čech, Moravy a českého Slezska vytvořila říšskou župu Sudety, Hlučínsko bylo začleněno do říšské provincie Slezsko, čímž bylo jasně prokázáno vnímání této oblasti jako historicky německého území, tzv. Altreichu. Hlučínsko se stalo součástí Německa dne 8. října 1938, kdy na zdejší území znovu vpochoďovala německá armáda. Stejně jako v Sudetech i zde byla vítána s neskrývaným nadšením. Během následujícího půl roku nezaměstnanost, největší problém meziválečného Hlučínska, prakticky vymizela. Naprostá většina obyvatel Hlučínska získala automaticky německou státní příslušnost s plnými právy a povinnostmi říšských občanů. Jednou z oněch povinností byl ovšem fakt, že ihned po vypuknutí války museli místní muži narukovat do wehrmachtu.

Hlučíňané do celého světa

První na řadu přicházeli muži, kteří již ve 30. letech absolvovali vojenskou prezenční službu v československé armádě. Pro wehrmacht představovali vítaný přínos, poněvadž za sebou měli již kompletní

vojenský výcvik, který museli jejich vrstevníci z Německa teprve dohánět. Branná povinnost byla totiž v Německu smlouvou z Versailles zakázána a k její obnově došlo teprve roku 1935. Není proto divu, že Hlučíňané ve zvýšené míře zastávali poddůstojnické funkce. S postupem války přicházely na řadu stále mladší ročníky, přičemž ani ženy v uniformě nepředstavovaly výjimku. Válečné události a jejich následky zavedly muže z Hlučínska do všech koutů světa – od Norska po Severní Afriku, od Normanských ostrovů po Sibiř, od Atlantiku po Pacifik. Bojovali na ponorkách, válečných lodích, v kokpitech bombardérů i stíhacích letounů, pod pancířem tanků, u výsadkových jednotek, dělostřelectva, jezdeckta, ženistů, radiotelegrafistů, polního četnictva, ale v nejvyšší míře pochopitelně u pěchoty. Více než třetina z 12 000 narukovaných mužů se po válce domů na Hlučínsko již nevrátila. Vyjma padlých totiž velká část odmítla repatriaci, nebo se z jiných důvodů nemohla do Československa vrátit (především ti, kteří upadli do sovětského zajetí). Odvelení mužů na frontu způsobilo nedobrovolné odloučení rodin. Nová situace kladla na ženy vysoké nároky a došlo zde tak ke specifické emancipaci.

Poválečná trápení

Situace na Hlučínsku bezprostředně po konci války byla nejen z hlediska národnostního a politického velice napjatá. Sociální, zdravotní i hospodářské poměry byly krajně neutěšené. Poválečná nouze si vyžádala zavedení přídělového systému na potraviny a průmyslové zboží. Němcům byly určeny menší dávky než českému obyvatelstvu. Ovšem koho bylo možné označit za Čecha a koho za Němce? Za Němce byli prohlášeni ti, kteří se k německé národnosti hlásili již za první republiky anebo aktivně v německém duchu před válkou i během ní vystupovali. Ti dle znění dekretů prezidenta republiky pozbyli československé státní občanství, byl jim zkonfiskován majetek a následně je čekal odsun do Německa. Avšak drtivá většina obyvatel měla před válkou československou národnost! Proto se poválečný odsun týkal jen přibližně 3 000 osob. Čtvrtina se navíc rozhodla k odchodu do Německa sama. Kompletně byly vysídleny pouze Sudice a Třebom. Obyvatelé ostatních obcí mohli zůstat.

Německá bankovka

Můj dům – můj hrad

Nesporně i tato zkušenost ovlivnila postoj Hlučíňanů k jejich domovu. Rodný dům byl pro ně vždy posvátným místem, přístavem, kam se vraceli z dlouhých pracovních pobytů z německého vnitrozemí anebo z válečné fronty či zajetí. Kult domova zde zesílil zejména poté, co v důsledku obou světových válek došlo k narušení rodinných vazeb a kdy cejch „Prajzáka“ přispěl k další izolaci obyvatel od širšího regionu, zejména Ostravska, kde se na Hlučíňany dlouho pohlíželo skrz prsty. I několikerá negativní zkušenost, kdy místní obyvatelé přicházeli v důsledku politických a společenských změn o své úspory, je vedla k investicím do vybudování domu, jediné jistoty. Výstavba velkých dvougeneračních domů v poválečném období odpovídala nejen dobové módě, ale především konvenovala s ideou společného rodinného života. Tento pozitivní vztah ke kořenům se odrážel i v péči o veřejný prostor obce a kostel stejně jako v místním spolkovém a společenském životě.

Zaměst před vlastním prahem

I v druhé polovině 20. století se Hlučínsko stále výrazně lišilo od svého okolí. Byly to především nadprůměrné kontakty s Německem, které odlišovaly rodinu z Hlučínska od té většinové. Svědčily o tom časté návštěvy příbuzných, pobírání německých důchodů a rent ve formě bonů, ale také materiální rodinná výpomoc, tj. posílání balíků s potravinami a šatstvem. Zvyk je železná košile, a proto nevytlačil německý smysl pro pořádek a upravený veřejný prostor. Sobotní úklid a zametání ulice zůstává stále pro většinu místních samozřejmostí. Nevytratila se ani šikovnost tamních řemeslníků, ba ani odvaha vycestovat do zahraničí za prací. Náboženský život je zde dodnes čilejší než v jiných částech regionu a nadstandardní je rovněž zájem obyvatel Hlučínska o dějiny a kulturu jejich kraje, kraje jejich předků. A ačkoliv řeka Opava už dávno netvoří politickou hranici a lidé po obou stranách řeky už po sobě neházejí kameny, přesto je voda pro místní patrioty stále rozhraním.

Jiří Jung

Žena v hlučínském kroji

Prajzko, nebo Prajzsko? Prajký, nebo prajzský?

Bylo to pátrání více než dobrodružné. Když jsme hledali podtitul k naší inscenaci, narazili jsme na výše uvedenou hádanku. Po dlouhém hledání a pátrání (došlo i na telefonát na příslušné oddělení Akademie věd) jsme se rozhodli pro Prajzko a prajký, ovšem s vědomím, že i druhá varianta je stejně dobře možná. Od nás tedy máte „Syrový antiwestern z Prajké“, ale věřte nevěřte, množství dalších příběhů se odehrálo i v Prajzsku a na Prajzké.

Něco málo nepovinné četby

O Prajzku a lidech zde žijících už se dnes můžeme dozvědět docela dost – pokud tudy právě nemáme cestu (i když to je samozřejmě nejlepší řešení), můžeme se třeba začíst. Několik příkladů za všechny: systematicky se Hlučínsku věnovala spisovatelka Ludmila Hořká (vlastním jménem Marie Šindelářová, 1892–1966). Psala o „obyčejných“ lidech a její příběhy jsou často hořké jako její umělecký pseudonym. *Bejatka*, *Dolina*, *Mezivodky*, to jsou tituly tří z jejích knih. „Božena Němcová hlučínského kraje“, i takového přízviska se jí dostalo. Dočkala se také monografie z pera Drahomíry Vlašínové. Další ženou-spisovatelkou je Anna Malchárková (1950), zmiňme alespoň díla *Modrá barva duhy* a zatím poslední *Album*. Na počátku 2. světové války se narodila Kristina Tesková, která v knize *Bez hořkosti* líčí osudy své rodiny a především otce, který stejně jako Gerhard z naší inscenace sloužil u wehrmachtu a složitě se pak dostával domů. Prošel mimo jiné i koncentračním táborem v Osvětimi, kde „provoz“ neustal ani po válce, jen role se obrátily a zajati tu byli především Němci (aby nedošlo k mýlce, život tam nebyl lehký, ale plynové komory už byly – nedávno sice – ale přece jen minulostí). Trojici žen doplníme dvěma muži – Petr Čichoň (1966) napsal *Slezský román*, mnohovrstevnaté dílo, které „došlo“ od 2. světové války až k současnosti. Pokud se neobáváte ponořit do četby odborné literatury, můžeme doporučit práci Marcela Mečiara *Hlučínsko: sociální identity a generace*, kterou vydala Ostravská univerzita. Výňatky z ní naleznete níže. A to zdaleka není vše. Hodně se dozvíte i na internetu (například na hlucinsko.pise.cz, prajzskenoviny.cz), a pokud se nakonec přece jen „odhodláte“ vyrazit, v Hlučíně najdete v muzeu nedávno otevřenou výstavu „Kdo jsou lidé na Hlučínsku“ (na níž se mimo jiné podílel

scénograf NDM David Bazika a jako autor dokumentárního filmu též David Jařab). Až projdete nevelkou sice, ale fakty přímo nabitou a velmi poutavou expozicí, můžete si z publikací zde dostupných sestavit malou knihovničku.

Un i; Le, un i; Un by baj i id

Ne, ten titul ne není psán francouzsky ani italsky. Protože vážných tónů si v naší inscenaci vyposlechneme dostatečně, zahrajeme si teď na lehčí notu. V *Česko-prajzském slovníku*, který sestavila Lidie Rumanová, nalezneme i nějaké ty vtipy neboli frky. Ten první je vsutku jazykovou lahůdkou a pokud nevládnete onou svéráznou řečí, nezbude než usilovně přemýšlet nebo si pročíst slovník celý. Zde frk předkládáme především z důvodů zvukomalebných:

Jaka je najkratša prajzska věta? „Un i.“ A věta rozvita? „Le, un i.“ A věta podmiňovací? „Un by baj i id.“

I další vtipy jsou psány zvukomalebně, leč rozluštit je by neměl být větší problém – a kdo rozumí příbuzenské „ostravštině“, už to zvládne s určitostí:

Čemu maju Prajzaci take široke nosni džurky? Bo luft, co dychaju, je zadarmo.

Čemu němože spadnuč na Prajzske atomova bomba? Než by spadla na zem, Prajzaci by ju rozebrali.

Prajzak ma na svěče štyry radošči. Prvšu, jak co ukradně, druhu, jak zjišči, na co to je, třeču, jak to střeli sušedovi, a štvrtu, jak zjišči, že sušed to ma na guvno.

Takhle se na Hlučínsku odrazily socialistické časy:

Pridže Husak na Prajzku a potka maleho Francka a pta se ho: „Synku, máte doma barevnou televizi?“ „Mame“, pravi Francek. „A máte mikrovlnnou troubu?“ „Tuž mame, čemu bysme něměli.“ „No tak vidíš, synku, a to všechno jsem vám já zařídil!“ Francek leči dom a křiči: „Mama, mama, onkel Rudí z Rajchu přijel!“

A tenhle jsme zaslechli na jedné z našich výprav do Hlučína:

Jak se řekne prajzky milion? „Malo“. A jak se řekne dva miliony? „Cosyk doma mam“.

Poslední příspěvek, to už snad ani není vtip či frk, ale lidová moudrost pramenící ze zkušeností, které utvářela staletí:

Raz umřeli jeden Čech, Němec a Hučiňak. Všeci se prali do něba. Pridže Čech a svaty Peter se ho pta: „Kaj idžeš?“ „Do něba!“ „A odkadž sy?“ „Ja sem Čech.“ „A maš jaku nacionalu?“ Čech zapíval Kde domov můj. „Ty něviš, kaj maš domov? Marš pryč, hledaj se ho!“ Pridže Němec, třyska na dveři: „Odevirajče, ja sem Němec a naleži mi něbo!“ „A maš jaku nacionalu?“ „Na zicher!“ „Tuž los, zpivaj!“ „Dojčland, Dojčland, über alles...“ „Ó to bylo kdysik, už teho něni! Marš do pekla!“ A Hučiňakek tam borasek sedžel, svaty Peter na něho hledži a pravi: „A co ty tu chceš?“ „Svaty Petře, ja sem Hučiňak a chcel bysem pryšč do něba.“ „A jako tam u vas zpivače?“ „Na my enem šup sem, šup tam, raz Čechem, raz Němcem, raz Polakem, raz Moravcem.“ „Ó boraku, tys je bidny, poč do něba!“

Soutěž o vstupenky

Domníváme se, že po chvilce přemýšlení musí ty tři věty z prvního „frku“ rozluštit i každý správný Ostravak. Vyhlášíme tedy oblíbenou diváckou soutěž o vstupenky na libovolné představení činohry NDM. Kdo se po kterékoli repríze jako první dovolá na číslo 737 468 910 a správně vysvětlí obsah oněch tří vět, získá dvě VIP vstupenky po šedesáti korunách na kterékoli vybrané představení činohry (s výjimkou premiér). Nedovoláte-li se večer, zkuste to i druhého dne.

Malá ochutnávka

Následující pasáže vycházejí z textů a fotografií již zmíněné výstavy v Hlučíně.

Železniční neštěstí v Krzanowicích, 24. 10. 1919 – Richard Galdia

Málokdo z dnes žijících lidí na Opavsku ví, že téměř „za humny“, v dnešních polských Krzanowicích (naproti obce Chuchelná) došlo dne 24. 10. 1919, okolo 4.40 hod. ráno k velkému železničnímu neštěstí, které svým počtem obětí a zraněných i dnes patří k největším v evropských dějinách železnic. Opava (a k datu neštěstí tehdejší stále ještě německé Hlučínsko) byla v té době již od roku 1895 spojena z nádraží Opava-západ přes Kravaře s bývalým německým okresním městem Ratiboří dobře fungující železniční tratí. V Ratiboří pak navazovalo přímé rychlíkové spojení do Berlína. Toto dopravní spojení bylo využíváno zejména tehdejšími německými hlučínskými „pendlery“, kteří dojížděli do Německa za prací, obchodníky či lidmi k vyřizování úředních záležitostí v Ratiboří, k nákupům, návštěvám příbuzných apod. Ale pravidelně také mnoha lidmi, kteří dále převáželi a prodávali pašovaný užitkový líh do Ratiboře, Opole či Vratislavi. Právě ten sehrál při železničním neštěstí svou tragickou roli. Líh se nejprve ve velkém (v sudech) pašoval přes hraniční řeku Opavu z tehdejší ČSR na Hlučínsko a pak dále do německého vnitrozemí. Díky poptávce a rozdílu v cenách v ČSR a Německu to byla jedna z mála tehdejších možností jak si vydělat na živobytí, zejména pro velký počet tehdejších nezaměstnaných. Vzhledem k přítomnosti četníků a finanční policie v pohraničí byl líh většinou ihned za hranicí ze sudů přelit do klempíři speciálně zhotovených plechových nádob přizpůsobených tvaru těla mužů i žen. Byly zavěšeny a připevněny pod oblečením na břichu, na bedrech, krku, a dokonce i k lýtkům. Jindy byl líh přelit do skleněných láhví a ukryt v našitých speciálních vnitřních kapsách oděvů nebo v kufrech s dvojitým dnem.

Aby se mohly vlaky jedoucí z Ratiboře a současně od Opavy na jednokolejně trati křížovat, před vjezdem na nádraží v obci Krzanowice se trať na výhybce rozdvojila na dvoukolejnou, aby se na konci nádraží při výjezdu stejně spojila v jednokolejnou. V ono kritické mlhavé ráno přijel nejprve na nádraží v Krzanowicích nákladní vlak směrem od Ratiboře. Kvůli míjení doháněl menší zpoždění, jel příliš rychle a ve

stanici již nedobrzdil a přejel bezpečnou vzdálenost. Lokomotiva se tak dostala až do dvou třetin výhybky, oddělující první a druhou kolej, a přední částí již zasahovala do kolejíště přijíždějícího osobního vlaku od Opavy. Ten narazil do lokomotivy nákladního vlaku stojícího na nádraží. Lokomotiva osobního vlaku i po nárazu zůstala na kolejích, ale stala se smrtící zdí pro lehčí vagóny za ní. První, zavazadlový vagón byl vtačen na lokomotivu a v něm k dovršení neštěstí okamžitě nárazem exploduje sud s lihem, který tam byl rovněž pašován železničáři. Další 2 vagóny čtvrté třídy a 1 vagón třetí třídy se vymršťují z kolejí a začínají se s rachotem překlápět na sebe boční stranou. Prudce hořící zavazadlový vagón okamžitě zapaluje další dřevěné vagóny, ve kterých se nacházel také líh, a to v nádobách na tělech lidí a v jejich zavazadlech. Navíc byly vagóny tenkrát osvětleny plynovými lampami s živým ohněm. Plyn okamžitě vybuchl a zapálil dřevěné části vagónů. To, co se tenkrát na nádraží dělo, popisuje z dochovaných svědectví a vzpomínek přeživších účastníků citace z knihy MODRÁ BARVA DUHY dolnobenešovské spisovatelky Anny Malchárkové (přetiskujeme ji s jejím laskavým svolením), která tuto událost literárně zkomponovala do děje své knihy:

„Vzlály lavice a všechny dřevěné části vlaku. Nádoby na lidských tělech se nárazem promáčkly, uzávěry povolily a líh vpíjí do oblečení. Špiritusu je všude plno. Rozlévá se, hoří a oběti si nevybírá. Pohlcuje a pálí vše, co mu stojí v cestě. Živé i neživé. Oheň proměnil ranní šero v den. ...Těžce ranění nebyli již schopni se z hořící pasti dostat a v bolestech umírali. Zůstaly po nich jen ohořelé zbytky. Ostatní, ve snaze uniknout smrti, začali vyskakovat a utíkat ven... Okolo vlaku i na polích se pohybuji hořící lidské pochodně. Postupně dohasínají, tak jako jejich životy. Mnohé nezachránila ani rychlá pomoc. Záchrané práce začaly okamžitě. Pomáhali všichni, i pasažéři, kteří měli to štěstí a vyvázli zdraví. Raněné a popálené pak odváželi do blízkých nemocnic. Dlouho po neštěstí nacházeli sedláci na svých polích ohořelé zbytky a všelijaké nádoby na pašování lihu. Z lidských těl na nich zůstaly jen kousky spálené kůže.“

Následky srážky byly strašlivé. Zpočátku se lišily uváděné počty obětí i počet těžce a lehce zraněných. Např. Nowiny Raciborskie nejprve 27. 10. uvádějí 39 obětí, následně 29. 10. bylo uvedeno a potvrzeno 30 obětí. Německé zdroje i polský zdroj se shodují, že z tohoto počtu

Na fotografii vidíte vojáka, který se chystá na frontu. Jeho pohled je nejistý, zdá se, že německá uniforma mu radost nečiní. Alfred Pchalek byl povolán do wehrmachtu z kněžského semináře. V sovětském zajetí se přihlásil do zahraniční armády. Pět let po pořízení fotografie se vrací v uniformě československého poručíka.

bylo přímo v troskách vlaku nalezeno 19 zuhelnatělých těl, dalších 11 osob zemřelo v následujících dnech na následky popálenin a zranění v okolních nemocnicích v Krzanowicích a Ratiboři. Vzhledem k uváděnému rozdílnému počtu dalších asi 40–50 těžce zraněných a popálených je pravděpodobné, že počet obětí se časem přiblížil spíše vyššímu číslu. Paradoxně německé noviny uvádějí, že oba strojvůdci lokomotiv vyvázli bez zranění, lokomotiva osobního vlaku byla nárazem poškozena těžce, škody na stojící lokomotivě a nákladním vlaku byly naopak jen nepatrné. Dnes je budova krzanowického nádraží dávno opuštěná, zůstalo nástupiště, koleje jsou zarostlé trávou a náletovými dřevinami. Provoz mezi Ratiboří a Opavou skončil ihned po 2. světové válce a provoz na trati Ratiboř – Krzanowice skončil v 80. letech minulého století.

Naši proti našim, jejich proti jejich

Na počátku března 1945 se Rudá armáda přiblížila k Odře. Jejím dalším cílem se měla stát Ostrava. V první a druhé fázi operace útočila sovětská vojska na Ostravu z východu a severovýchodu, avšak pro silný odpor německých sil nezaznamenala výraznější úspěchy. Proto byl naplánován obchvatný manévr ze severozápadního směru, což znamenalo, že hlavní útočné operace povedou právě přes Hlučínsko. Rudá armáda opět narazila na odhodlaný odpor opřený o linii předválečného opevnění, avšak nyní již byla úspěšná. Pro region to znamenalo hotovou pohromu. Procházející fronta způsobila znatelné poničení řady vesnic a především vysoké ztráty na životech civilních obyvatel. Ironií osudu byla právě v závěrečných fázích Ostravské operace nasazena československá tanková brigáda, v jejichž řadách sloužilo několik Hlučíňanů. Nastala tak velmi smutná situace, kdy se proti sobě utkali Hlučíňané na svém rodném území; jedni v uniformách československé armády, druzí v polní šedi německého wehrmachtu.

Následují výňatky z práce Marcela Mečiara „Hlučínsko: sociální identity a generace“

Katoličtí obyvatelé Pruska

žili ve vlastním nerušeném duchovním světě až do doby Bismarckova „kulturkampfu“ a systematické germanizace od 70. let 19. století. Po sjednocení německých území v roce 1870 v Německé císařství se kancléř a evangelík Otto von Bismarck rozhodl pro „kulturní boj“ s katolictvím. Ve skutečnosti byl boj politicky spjat s potenciálně silnou katolickou stranou Centrum, jež představovala silící opozici, než že by v sázce byla kolize katolických a protestantských hodnot. Již v předchozích letech se řada duchovních starala o zachování moravštiny navzdory čím dál tím větším obstrukcím (např. zákonům povolujícím moravštinu a polštinu pouze na nejnižším stupni školy a pouze v hodinách náboženství).

Náš moravský lid má však jednu zvláštní žádost a tu v našem listě též budeme zastávat. My milujeme naši moravskou řeč, kterou jsme zdědili od svých rodičů, my ji potřebujeme, neboť jsme na hranici a mnozí chodí do práce mezi moravský národ, my se modlíme v řeči naší matky a chválíme v našich písních Boha v naší řeči. Proto, jak rádi se učíme řeč německou, též chceme znáti naši řeč mateřskou a žádáme, aby v našich školách, jak to dříve bylo, naše děti v obou též vyučovány byly. Tak vysíláme náš list mezi Vás, moravští bratři, a doufáme, že příznivě ho přijmete. Co nás tlačí, to si chceme žalovat, co nás těší, z toho spolu se chceme radovati, všichni však chceme pracovat ku prospěchu naší svaté církve, naší milé vlasti a našeho moravského lidu. Bůh k tomu dejž své požehnání!

(Tomáš Kamrádek: „Naším Moravcům“, *Katolické noviny* č. 3, 1. 10. 1893)

V následující ukázce nalezneme výroky, které by mohly být stavebními kameny nacionalismu (jak německého, tak českého), avšak ony nejsou v tomto textu takto použity. Katolický diskurs bere v potaz kulturní rozmanitost pod zobecňující záštitu víry a formuje nadnárodní rámeček. Rámeček tak nepohodlný a nepochopitelný pro nacionalisty. (...)

Katolický klérus tvořící zčásti místní politickou elitu usiloval o hájení zájmů obyvatelstva a samozřejmě i zájmů církve. Měl zájem na zachování statu quo. O změnu politických poměrů neusilovali ani běžní

Moravci, neboť socioekonomická situace v moderním a mladém Německu svoji kvalitou značně převyšovala možnosti starobylého Rakouska-Uherska.

(...)

My chtějící zůstatí věrnými křesťany, musíme se před nacionalismem chrániti. Nežádejte od nás, abychom se rozhodli pro tu neb onu stranu, chceme žít s Čechy i Němci v pokoji. Chceme zůstat Moravci a zachovati si šťastného spojení slovanského a germánského charakteru.

(*Katolické noviny*, březen 1920)

Trnité cesty do školy

To jsme patřili ještě k Německu a ve všech dědinách na Hlučínsku byly jen německé školy. Naše Františka chodila tehdy už druhý rok do školy a jednou v zimě přišla velmi uplakaná. Celá uslzená vypravovala, že se s nimi učitelé loučili. Prý Hultschinerländchen připadne k Československu. A sem k nám teď přijdou čeští učitelé. Ale ony, děti, aby nezapomínaly na německou říši. Potom jim opakovali třikrát „Auf Wiedersehen!“ (...) Potom se u nás v dědině ledacos změnilo, ale rodiče byli rok co rok zamlklejší, ustaranější. Jen Vilém, který toho roku nastoupil do české školy, přicházel domů rozesmátý, a kupodivu, Františka také. Čeští učitelé, kteří je teď učili, mluvili s nimi „pomoravsky“ a nebyli vůbec zlí. (...) Rodiče však zůstávali stále ustaraní. Co bude dál? Od Ratiboře dojížděli k nám podivní lidé. Po večerech navštěvovali jednotlivá stavení. A neposlouchejte české úřady. „Die Čechaj nebude dlouho vaší vlastní.“

(Ludmila Hořká: *Trnité cesty*, 1975)

Slyšíte naříkavé hlasy: „Češi Hučínsko chtěli, ale o robotu se mu nepostarají.“ Vidíte vyhublé děti bledých horečnatých očí z hladu a to je nejtruchlivější. Včera zastavil na dědině učitel jednu robku a proč prý nechodí synek do školy. „Bo něma co obuť.“ „To není omluva,“ praví učitel. A tu ta robka vezme učitele za ruku a říká mu: „Pane učitel, sem rozumna robka a vim, že sem Moravanka a ni Prajzula. Ale něni enem tak, naši milí Hučíňaci, včil sym vas od Prajzuv osvobodili, padnitě před nama za to na kolena! Ni, pane učitel! Ti pani, co nas chtěli, měli prvšo dobře uvažít, eslí nam možu dať ty zarobky, co smy měli pod Prajzem, jak už nam němohli dať vjec. Ja sem včera prodala peřinu a kupila za ňu pro děti chleba!“

(Ludmila Hořká: *Trnité cesty*, 1975)

Vítkovičti Prajzy nechtěli

Někdy i čeští nacionalisté nepřímo podporovali touhu po připojení obyvatel Hlučínska k Německu. Vyprávěl mi kolega, původem z Kozmic na Hlučínsku, že za první republiky byli obyvatelé tohoto území i diskriminováni. Protože se mi to nezdálo, dal jsem si diskriminaci vysvětlit. Vyprávěl, jak jeho otec hledal v Ostravě práci. Mimo jiné navštívil i Vítkovické železářny. Nějaký úředník se ho ptal, co si přeje. Vyslovil prosbu o zaměstnání. „A odkud jste? Z Kozmic, aha, z Hlučínska, tak to si místo hledejte někde jinde, vás nebereme.“ Čeho chtěl onen „vlastenec“ takovou odpovědí dosáhnout? Stejně volné místo neměl a docílil jen toho, že se ruce sevřely v pěst (zatím jen v kapsách) a postižený si také jen zatím řekl „es kommt der Tag“. (Ladislav Martiník: Žil jsem na Hlučínsku i na straně císařské, 1997)

Připojení k třetí říši

Ten taky stary, ten měl vyznamenání z války, ten ten plakal úplně, že přišli, ti staří lidé všeci vitali tych Němcuv a potom byl ten švigeďofotr Richard, že šli s fakulama. A to měli take fakule a to jsme šli do toho bunkru, tam na vrch. Tam při tem bunkru byl jakysi proslov, ale ja už to nĕpamatam. To jsem byla, to bylo v osmatřicátém roku, to jsem měla sedmnáct rokov. No ale tež jsem šla na ten, to všeci. To vim, že tam byla taka řeč, měli, to mě moc nezajimalo.

(Paní E., 84 let, Velké Hoštice, červen 2005)

Vzpomínka poválečná

Ja sem šel po valce do třídy, ja sem neuměl ani slovo česky. Ja sem neuměl ani slovo česky. A eh, ešče po valce nam pusy zavírali, až nemluvíme německy. No moja mateřska řeč byla němčina. (...) Učitele, jak ti jeli, jak na Manfred, moja sestra Marichen, bratr Paul, Kurt, Manfred, Helmut. Všichni mame německa mena, oni to nemohli přehryzt, že že ta mena – nebo Lotte, Charlotte, Liselotte, Adolf, eh, Willi, Willibald, no prostě byly německa mena – byly německa, dneska se davaju ine mena. Kdybysme přišli pod nějakych Činanuv nebo co, tak řeknu, proč jste se takove mena davali, vždyť to je volovina, ne už do toho.

(Pan A., 68 let, Kobeřice, prosinec 2003)

„Hlučínský problém“ –

polemika regionálního spisovatele z Hlavnice A. C. Nora a Bohuslava Kubalce k „hlučínskému problému“ a otázce „viny“ Hlučínska kvůli příslušnosti k Německu během 2. světové války:

Za války se hlučínská obyvatelé chovali opravdu tak, jak jim jejich „německé srdce“ velelo. Všichni byli prohlášeni německými občany a je jisté, že těch, kteří byli k tomu donuceni, bylo jen nepatrné procento, kdežto nepřehledná většina těch, kteří to učinili dobrovolně, spontánně, ano, s nadšením. Teď ovšem každý tvrdí, že „musil“.
„Musili“ všichni. Šli také všichni na vojnu (a to například obyvatelé opavského Slezska, kteří si své češství zachovali, neučinili, na Opavsku šel na vojnu do německé armády jen ten, kdo se přihlásil za Němce) a šli tam z přesvědčení a s přesvědčením, že Německo válku vyhraje. Proto teď každý druhý Hlučíňák je bývalý esesák nebo gestapák anebo aspoň příslušník branné moci.

(A. C. Nor v roce 1946)

Pan spisovatel A. C. Nor ve svém článku generalizuje a označuje obyvatelstvo Hlučínska za zrádce a jidáše. Zapomíná, že tyto lidé byli vládou I. republiky zrazeni a ponecháni napospas Henleinovi a nacistické agitaci z Německa. Bylo by zajímavé a pro osvětlení celé věci velmi prospěšné prolistovat na Hlučínsku v době od roku 1920 do roku 1938 vydávané časopisy jako Katolické noviny, Moravce a jiné. Z nich by nade vše pochybnost bylo zjištěno, že vláda byla stále a stále upozorňována na neudržitelné poměry, vládnoucí na Hlučínsku.

Podívejme se do Čech a na Moravu, kolik českých lidí tam zradilo národ, a byli mezi nimi i lidé vysoce vzdělaní a jistě národně uvědomělí nežli lid na Hlučínsku.

(Bohuslav Kubalec)

Medailony inscenátorů

ŠTĚPÁN PÁCL

režie

Režisér Štěpán Pácl se narodil v Praze v roce 1982 a po maturitě na gymnáziu vystudoval obor činoherní režie na Divadelní fakultě Akademie múzických umění v Praze. Jeho absolventskou prací byla inscenace hry současné české dramatičky Lenky Lagronové *Království*, za kterou dostal Cenu Marta za režii na Mezinárodním festivalu vysokých divadelních škol *Setkání/Encounter 2007* v Brně.

I v profesionálních divadlech se dál věnoval současné dramatičce jak české (Radmila Adamová: *Holky Elky*, Divadlo Antonína Dvořáka, NDM, Ostrava, 2006; Magdalena Frydrychová: *Dorotka*, Švandovo divadlo, Praha, 2008), tak světové (Martin McDonagh: *Osiřelý západ*, Západočeské divadlo Cheb, 2007; Tracy Letts: *Zabiják Joe*, Středočeské divadlo Kladno, 2008; Astrid Saalbachová: *Transit*, Divadlo na Vinohradech, 2009; Ingrid Lausundová: *Benefice aneb Zachraňte svého Afričana*, Komorní Fidlovačka, 2009).

Vedle současné české dramatičky se třemi inscenacemi režijně obrátil k méně hraným českým textům. Jednak to byla hra J. K. Tyla *Krvavé křtiny aneb Drahomíra a její synové* uvedená v ostravském Národním divadle moravskoslezském – Divadle Jiřího Myrona v roce 2010 s Annou Cónovou v titulní roli, pak *Křišťálová noc* Františka Hrubína (Švandovo divadlo, Praha, 2011) a hra Josefa Topola *Konec masopustu*, která byla uvedena v rámci nezávislé produkce pohostinsky v divadle DISK v roce 2008. Právě z inscenačního týmu a hereckého

souboru příležitostně seskupeného okolo inscenace *Konec masopustu* vznikla v roce 2010 Divadelní společnost Masopust, které byl Štěpán Pácl do roku 2013 ředitelem a se kterou také inscenoval hru Henrika Ibsena *Brand-Oheň* (nejdříve v Prostoru Preslova 9, Praha 5, později v Divadle v Celetné, 2010) a u nás do té doby nehranou hru *Vytrvalý princ* Pedra Calderóna de la Barcy (uváděnou pod původním názvem *El Príncipe Constante*).

V roce 2013 se opět intenzivněji vrátil k inscenování české dramatičky. V Moravském divadle Olomouc uvedl *Periferii* Františka Langera, jednu z nejhranějších českých her v zahraničí z meziválečného období. V Praze pak inscenoval dva nové texty Lenky Lagronové: *Z prachu hvězd* (Národní divadlo Praha – Divadlo Kolowrat) a *Čupakabra* (Divadelní společnost Masopust).

Od sezóny 2013/2014 je uměleckým šéfem Divadla Petra Bezruče, jeho první inscenací v tomto divadle byl *Strýček Váňa* A. P. Čechova.

MAREK PIVOVAR

dramaturgie

Studoval divadelní vědu na Filozofické fakultě MU (tehdy UJEP) v Brně, pak pracoval jako kulturní redaktor Brněnského večerníku, v revue Box Jiřího Kuběny a nakonec jako redaktor České televize v Brně. Od roku 1994 žije v Ostravě a je dramaturgem činohry NDM (dva roky byl na částečný úvazek také dramaturgem činohry Národního divadla v Brně). Podílel se na přibližně šedesáti inscenacích. Píše dramaturgie i původní hry (mj. *Klub sebevrahů*, *Nezdárný syn*, *Neználek podle Stanislavského*, *Romance pro křídlovku*, *Zlaté rouno*, *Amberville*, *Šaryk vzpomíná*, dvě baletní libreta pro NDM – *Tance Rudolfa II.* a *Spor aneb Dotyky a spojení*). V roce 2000 se zúčastnil mezinárodního divadelního festivalu Temporalia v Bruselu s hrou *Evropa, Evropa aneb Jak John Brown a doktor Lukomski naklonovali Evropskou unii*. Trvale spolupracuje jako režisér a autor s Českým rozhlasem, občasně s Českou televizí.

ANDREJ ĎURÍK

scéna

Vystudoval scénografii na DAMU, ve studiu pokračoval na University of the Arts v Londýně, nyní se věnuje postgraduálnímu studiu scénologie na DAMU.

Spolupracoval s režisérem Miroslavem Krobotem v Dejvickém divadle na inscenacích *Muž bez minulosti* (2010), *Brian* (2012), v bratislavské Astorce na inscenaci *Idiot* (2013). V Činoherním studiu v Ústí nad Labem vytvořil scénografie pro inscenace Thomase Zielinského *Strange love* (2007), *Separatisté* (2008), *Soukromá vichřice* (2012) a pro inscenaci *Chudí v Lodži* (2012) Jaroslava Achaba Haidlera. S týmem tří režisérů připravil *Poslední chvíle lidstva* (Divadlo Komédie, 2011) a s Mariánem Amslerem *Top Girls* (Západočeské divadlo Cheb, 2007). Vytvořil scénografii pro předávání národních filmových cen Slnko v síti (Slovenské národní divadlo, 2008), projekce pro inscenaci *Orfeus a Eurydika* (SND, 2008), podílel se na monografii B. Kudličky *Volume I.* (2011).

DANIELA KLIMEŠOVÁ

kostýmy

Narodila se v roce 1979 v Plzni. Vystudovala Vyšší odbornou školu grafickou (obor knižní grafika a ilustrace) a DAMU, katedru alternativního a loutkového divadla.

Inscenace: S Divadlem Archa a režisérskou dvojicí SKUTR (2004 až 2007: *Nickname*, *Duší dítě*, *Understand*, *8 – polib prdel kosům*, *Ráj srdce labyrint světa*, *Plačky*), s toutéž dvojicí v Divadle Petra Bezruče *Should I Stay or Should I Go?* v roce 2008.

Dlouhodobě spolupracuje s režisérkou Natálií Deákovou a scénickým výtvarníkem Lukášem Kuchinkou (mj. *Sněhová královna*, Národní divadlo v Brně; *Zámek*, *Mocná Afrodité*, Divadlo na Vinohradech) a oblíbeným režisérem Štěpánem Páčlem (*Transit*, Divadlo na Vinohradech, *Zabiják Joe*, Středočeské divadlo Kladno, *Krvavé křtiny aneb Drahomíra a její synové a Ivanov*, NDM), od roku 2006 též s Činoherním studiem v Ústí nad Labem (*Tetování*, *Bohové hokej nehrají*, *Červený Nepomuk*, *Láska práce, láska práce, 2521*, *Sněhurka a sedm trpaslíků* aj.) a režisérem Filipem Nuckollsem mj. pro Divadlo v Celetné (s tímtéž *Něco v ní je* v NDM).

Do roku 2009 společně se zesnulým scénickým výtvarníkem Matějem Němečkem vytvořila autorská pouliční a průvodová divadla pro nejruznější festivaly (Archaděje, Smíchovský festival, 4+4 dny v pohybu, Mumraj!, Jičín – město pohádky, Vyšehrátky aj.).

Volnou divadelní tvorbu zaměřenou na loutku, objekt a kostým vyučovala v zahraničních dílnách (Mexiko, Tchaj-wan). S autorským divadelně výtvarným projektem *Tužba* se zúčastnila mezinárodních festivalů v Omsku a v Kulturním centru Mejerchold v Moskvě, vystavovala na Salonu české scénografie 2005 a též na mezinárodní scénografické výstavě Pražské Quadriennale 2011.

JAKUB KUDLÁČ

hudba

Jakub Kudláč se narodil 25. února 1978 v Bratislavě, po studiu skladby na bratislavské Státní konzervatoři absolvoval v oboru filosofie na pražské FF UK a pokračoval v doktorském studiu na pražské FAMU. Jako autor hudby spolupracuje často s režisérem Štěpánem Páčlem. Jejich prvním setkáním byla inscenace hry Josefa Topola *Konec masopustu* (DISK, 2008), spolupráce pokračovala mj. při inscenování her Henrika Ibsena *Brand-Oheň* a *El Príncipe Constante* Pedra Calderóna de la Barca (Divadelní společnost Masopust – Divadlo v Celetné, 2010) a také při ostravské inscenaci hry J. K. Tyla *Krvavé křtiny aneb Drahomíra a její synové* (NDM, 2010) a Čechovova *Ivanova* (NDM, 2012).

Opakovaně spolupracuje s dalšími divadelními režiséry: s Natálií Deákovou (*Zámek* a *Mocná Afrodité* v Divadle na Vinohradech, Carollova *Alenka v říši divů* v Činoherním studiu v Ústí nad Labem), s Jiřím Adámkem (autorské představení *Požár* v experimentálním prostoru NoD) nebo Miroslavem Bambuškem (projekty sdružení Perzekeuce.cz: *Cesty energie, part 3.: Uran* v protiatomovém krytu na Příbramsku a *Buzní kříž* v pražské MeetFactory).

Kromě hudby k divadlu se věnuje vlastní skladbě a filmové hudbě. Vedle tvorby pro krátkometrážní a animované filmy je jeho poslední prací hudba pro celovečerní film Petra Oukropce *Modrý tygr* (2012). Filmové hudbě se věnuje také jako pedagog na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně a na pražské FAMU.

Vztek

Za vodou (Ostrava, 2014)

Jakub Kudláč

Tr.
Trb.
Cl. I
Cl. II
Alto I
Alto II
Alto III

Ne - choď ty
Ne - choď ty
Ne - choď ty

má - můj sy - ne - ůku ta - dy
má - můj sy - ne - ůku ta - dy
má - můj sy - ne - ůku ta - dy

Z partitury Jakuba Kudláče

David Jařab (1971)

Za vodou

(Dokud nás smrt...)

O s o b y:

Gerhard Peterek

Ernest Decker

Agnes Czerná

Wili Schreier

Eli Papeschová

Marichen Peterková

Jakob Klein

Text hry uvádíme beze změn tak, jak byl napsán, i proto, že jde o jeho první zveřejnění u nás. Změny v inscenaci jsou zcela zanedbatelné.

Ideální by bylo, kdyby všechny postavy byly po celou dobu přítomny na jevišti, přispívaly ke koncentraci a zároveň byly výrazným scénografickým prvkem. Asi nejlepší by bylo, kdyby se objevily vždy se svým prvním výstupem a už pak zůstaly až do konce. Bylo by rovněž vhodné, aby jistá dobovost byla přítomna pouze v kostýmech a možná několika málo rekvizitách. Jakákoliv scénografická historická popisnost by zbavovala příběh určité obecnější existenciální roviny. Oba „policisté“ či vyšetřovatelé – Decker a Klein – se vyjadřují dosti filozoficky a úvahově, což by bylo zřejmě v rozporu s reálnými předobrazy takovýchto postav. Vytváří to určitý nadreálný rozměr těchto osob, který je možno ještě nenápadně scénicky podpořit, ale zároveň je nutné jistou úroveň reality zachovat, aby příběh nevyzněl jako pouhý sen. Jejich slova připomínají občas slova spíše starších lidí a mnoho let po válce, než slova pronesená v roce 1946, kdy se hlavní příběhová linka odehrává. Nabízí se možnost v určitém rozporu s tím, co především Decker říká, obsadit tyto dvě postavy starými muži, kteří jako by si přehrávali své vzpomínky. Tím by se jejich přízračnost zdůraznila.

K jazyku postav jen toto: moravské nářečí Hlučíňáků je používáno jen náznakově a záměrně nedůsledně. Nejde o to, aby jedna postava mluvila vždy koherentně, ale spíše aby zaznívaly z textu občas určité „hudební etno-motivy“.

Žánr je vlastně „balada o nešťastné lásce“ či jakýsi „antiwestern noir“, s veškerým patosem, který vyžaduje určité „prosté poctění“ a maximální upřímnost a uvěřitelnost v hereckém projevu, spíše než přílišnou expresivitu.

Dokážu si také představit, že celá inscenace by mohla být frázována několika písněmi, ideálně neprovedenými nikým z postav (3–4 písně, které by mohly nastavit atmosféru a způsob vnímání textu).

David Jařab

Obraz I.

Gerhard Peterek leží na zemi v civilním oblečení. Vedle něj leží Wili Schreier. Během hovoru nic ze situace neilustrují. Alfons, o kterém mluví, tam není. Nekrvácí a nemají na sobě nic válečného nebo vojenského. Agnes sedí bokem.

Wili: Viděls Alfonse?

Gerhard: Ten už se z toho nedostane.

Wili: Třeba jo, třeba ještě někdo dorazí a pomůže nám. Nemůžeme tady přece zůstat jen tak.

Gerhard: Musím se vrátit, Wili. Musím ji vidět.

Wili: Taky se chci vrátit.

Gerhard: Podej mi ten dopis, prosím tě, podej mi ho.

Wili: Lež klidně, nezvedej se.

Gerhard: Přečti mi ten konec.

Wili: Lež klidně.

Gerhard: Ten konec, Wili. Chci ho slyšet. Potřebuji ho slyšet.

Agnes: Viděla jsem tolik barev a tolik krásných tvarů. Nikdy předtím jsem nic takového nezažila. Ostatní holky hledí, aby měly krásné nádobí, cíchy a nové hrnce, ale já chci jenom tebe. Na věcech mi nezáleží. A s tebou ty tvary a barvy. Když zavřu oči, vidím krásu těch barev, a když je otevřu, vidím tvoji tvář. Jsi tak těžký, když na mně ležíš, skoro se nemůžu hýbat. A to se mi strašně líbí. Teď, co tu nejsi, zase vidím tvoji tvář, ale jenom když oči zavřu. Ale barvy a tvary už nevidím. Nedá se to vydržet. Bez barev. Nedá se to vydržet!!!

Gerhard: Přečti mi konec toho dopisu, Wili.

Wili: Teď jsem ho četl. Lež klidně.

Gerhard: Nedá se to vydržet.

Wili: Lež klidně.

Gerhard: Co Alfons?

Wili: Je tiše.

Gerhard: Neměli bychom mu dát něco pod hlavu?

Wili: Lež klidně. Jemu už nic nepomůže.

Gerhard: Je mrtvý?

Wili: Je tiše.

Gerhard: Nedá se to vydržet. Proč já tolik mluvím?

Wili: Abys mě tady nenechal samotného. Aby tvoje máma nemusela křičet žalem, až ji donesou obálku s černým okrajem. Aby ses mohl vrátit a obejmout svoji ženu a svoji dceru. Aby ti všichni nemuseli číst: Gefallen fürs Vaterland.

Gerhard: To jsem říkal přece já. Že musíš žít, aby ses mohl vrátit. To jsem říkal já. Neber mi moje vlastní slova. Lež klidně, Wili. Nevysiluj se.

Chvilí je ticho.

Gerhard: Ani jsem toho kluka neznal. Nebyl z naší roty. Ale nemohl jsem ho tam nechat. Ustřelilo mu to hlavu. Byla o kus dál. A víš, co je zvláštní? Šrapnel ji utřhl z krku, ale v obličejí měl takový klidný výraz. A ani škrábnutí.

Wili: Vzpomněl jsem si na tu holku v Saint-Die. Jak se usmívala s tím tácem sklenic červeného vína. A jak jsem se na ni smál já. Vidím to zpomaleně. A jak najednou Ruschke vystřelil do vzduchu a zařval, ať to nepijeme, že to může být otrávené. Lekla se a sklenice se svezly z tácu na zem. A už se nesmála. Zdálo se mi, že sklenice padají celou věčnost. A ta kaluž se zabarvila tím vínem do červena.

Gerhard: Francie byl ráj. Tohle je peklo.

Obraz II.

Vejde Ernest Decker.

Decker: Už jste se z toho vyspal?

Gerhard nereaguje.

Decker: Nebyla s vámi včera žádná řeč. Byl jste opilý?

Gerhard nereaguje.

Decker: Máte vůbec nějaké dokumenty? Máte vůbec něco?

Gerhard nereaguje.

Decker: Odkud jste? Tohle nemá cenu, buď se spolu nějak domluvíme, nebo vás předám dál. Musíte mít asi dost pádný důvod se mnou nemluvit. Já vám ale můžu pomoci. Nevím proč, ale nezdá se mi, že jste obyčejnej grázl a násilník. Když mi ale nepomůžete, může to s vámi dopadnout třeba i docela špatně.

Gerhard nereaguje.

Decker: Lidi bez papírů, kteří se v tuhle dobu potulují po Německu, nevzbuzují zrovna příliš důvěru. Neměl jste u sebe vůbec nic. Jen 20 marek, kapesník a jinak vůbec nic.

Gerhard nereaguje. Decker chvíli přemýšlí, pak vytáhne fotku a podá ji Gerhardovi.

Decker: Víte, kdo to je?

Gerhard překvapivě vezme fotografii a zadívá se na ni. Je to dlouhé. Pak ji podá beze slova Deckerovi zpátky.

Decker: Už jste ji někdy viděl?

Gerhard nereaguje.

Decker: Tuhle ženu jste napadl. A já nevím důvod. Opravdu ji neznáte? Přece jste se na ni nevrhl jen tak?

Gerhard zavrtí hlavou. Decker se zvedne a odejde.

Obraz III.

Vstoupí Agnes.

Agnes: *(skočí na Gerharda a prudce ho políbí)* Utekla jsem.

Gerhard: Nezmlátí tě?

Agnes: Nic se nedozví. Mutter mu to neřekne. Myslí si, že jsem šla k onklovi pomáhat se senem.

Gerhard: Ten tvůj vater je ale hlava dubová. Nic s ním nehne.

Agnes: Když jsem byla malá, postavil se holýma rukama splašenému býku. A ve světové válce prý šestkrát vedl u Verdunu útok na bodáky. Málokdo z nich se vrátil. A když ho konečně trefili do obou nohou, tak tam mezi

zákopy ležel skoro celý den. A až za tmy se doplazel zpátky. Toho jen tak nic nedostane. Můžeš ho jenom zabít. Jinak ho nic nezlomí.

Gerhard si ji přitáhne a obejmje.

Gerhard: Nevím, co mu na mně vlastně vadí? Jsem pro tebe úplně nejlepší. Ze všech chlapů v okolí.

Agnes: *(líbá ho vášnivě)* No, o tom já nepochybuju. Ale pro jeho jedinou dceru máš tak trochu holou řiť.

Smějí se a perou se.

Gerhard: Myslím, že bychom neměli mluvit o mojí řiti, ale o tvojí. Když mi tvůj vater nechce dát tvoji dupku, protože mám já holou tu svoji, tak si ji budu muset vzít sám.

Schyluje se k sexu. Agnes se vytrhne a vzpamatuje se.

Agnes: Neblázni. Zabil by mě.

Gerhard: Ale nezabil.

Agnes: Ty víš, že bych to chtěla, ale nemůžu.

Gerhard: Miluju tě. Nikdy bych jinou holku nechtěl.

Agnes: To jsou jen řeči, vidím, jak se díváš kolem sebe. A jak se ony dívají na tebe. Vosy jedny. Sežraly by tě, kdyby mohly.

Gerhard: Ty žárlíš. *(směje se)* Jsi nejkrásnější široko daleko, nepotřebuju se dívat po jiných.

Agnes: Jsi tak hezký. Žádné jiné tě nedám. Budeš jenom můj.

Gerhard: Navždy. Dokud nás nerozdělí smrt.

Agnes: Proč to říkáš?

Gerhard: To se přece tak říká, když si chlap bere ženskou. Jednou a provždy.

Agnes: Nikomu tě nedám.

Agnes poodejde. Gerhard leží.

Obraz IV.

Vstoupí Decker s fotoaparátem. Gerhard se zvedne a postaví se. Decker ho nasvítí. Nejprve čelně a pak z levé a pravé strany. Celá akce je beze slov a trvá docela dlouho. Jako skutečná. Nasvícení, příprava aparátu, přidávání čísel na zeď vedle Gerhardovy hlavy, vyfocení. Gerhard celou dobu mlčí. Jen občas k němu Decker přistoupí a něco mu tiše říká. Gerhard plní příkazy, je pasivní, ale nemluví. Po focení mu ještě Decker bere otisky prstů. Decker pak poodejde.

Obraz V.

Vstoupí Marichen Peterková, matka Gerharda, a její sestřenice Eli.

Marichen: Umyj se ruce a pojď mi říct, co se stalo.

Gerhard si jenom ruce utře a mlčí.

Eli: Tak jí něco řekni.

Gerhard mlčí.

Marichen: Kdyby žil tata, tak už by to s tebou, synku, spravil.

Gerhard: A co? Tak jsme spolu byli.

Marichen: A ona teď bude chodit inachša?

Gerhard: Nebude! Já si ji vezmu. Já ji mám rád a vezmu si ji.

Eli: Ty myslíš, že ti ji starý Czerny dá? To ji radši zahrabe do hnoje. Neznáš ho?!

Gerhard: To děcko je, tětka, moje. Už s tím stejně nic nězrobi, ten stary mezek. Děcko je moje a ona je taky moje.

Marichen: Jen aby ses nepřepočítal.

Eli: Zajdu do te Marty a promluvim s ní. Takhle se to nemůže nechat. Zkusím to s něma domluvit.

Marichen: A co když ji vydědí? Co když ji vyhodí z domu?

Gerhard: Tak co. Já jeho peníze nepotřebuju. Vezmu si ji stejně.

Marichen: A z čeho je budeš živit. Vždyť z toho políčka a jedné krávy sotva sami vyžijem.

Gerhard: Půjdu s Erichem do Německa na práci. Na stavbě tam vydělám tolik, že z toho budem živí celý rok.

Eli: Ale budeš pryč a ona tady zatím na to s mamou zůstane sama. A neumíš německy.

Gerhard: Tak půjdu do Ostravy, třeba tam dostanu práci na šachtě nebo ve Vítkovicích.

Eli: Ti tam tak na tebe čekají. Vždyť si se ani nevyučil. Jak krávu dojit nebo pole orat, to ti tam nepomůže.

Gerhard: Pomáhal jsem Urbišovi na baráku, i Jarkulišovi, jak stavěl stodolu. Můžu dělat zedníka. Půjdu do Německa. A přinesu marky. Půjdu s Erichem. On německy umí. Já na stavění baráku německy umět nemusím.

Eli: Zajdu za tou Martou, takhle se to nedá nechat. Jakoby nebylo jiných holek v dědině dost.

Gerhard: Děkuju, tětka.

Eli obejmje Gerharda. Marichen se dívá úkosem. Obě poodejdou. Gerhard si lehne a leží.

Obraz VI.

Decker: Dobré ráno. Tohle je pan Klein. Má na starost registr válečných zločinců.

Klein: Dobrý den, pane.

Gerhard se jen otočí, zadívá se na něj, pokyne hlavou na pozdrav.

Klein: Zdá se, že... že se s panem Deckerem nedokážete domluvit. Já se jmenuju Klein a byl bych velice rád, kdybychom se mohli lépe poznat, pane...

Gerhard nereaguje. Dívá se někam do dálky.

Klein: Nenašli jsme vaši fotku v našich materiálech, ale to vůbec neznamená, že do nich nepatříte. Budu vám říkat Niemand, když se mi nechcete představit, a neberte to osobně, prosím. Nic tím nemyslím. Jsem jen zvyklý lidi oslovovat. Takže, pane Niemande, pokusil jste se napadnout a zřejmě i znásilnit Agnes Bochmanovou. Ona sama netrvá na svém obvinění, ale její manžel byl touto událostí hluboce znepokojen. Má obavu o psychické zdraví své ženy a z jakéhokoliv dalšího případného setkání s vámi. Je zde ale možnost celou záležitost uzavřít a upustit od vašeho stíhání. Pokud vašemu počínání porozumíme, budeme vědět jeho příčinu, a pokud nám popíšete, co přesně se stalo. Nejsou žádní přímí svědci. Byli jste tam jenom vy dva. Když celou věc uspokojivě vysvětlíte a slíbíte, že opustíte po propuštění neprodleně Hannover a vrátíte se tam, odkud jste přišel, tak můžete jet domů. Pokud

ovšem nemáte na svědomí něco jiného. Když nebudeme vědět, kdo jste, tak vás ale rozhodně nepustíme.

Gerhard mlčí a dívá se do dálky.

Decker: Nutíte nás domnívat se, že s utajováním vaší skutečné identity utajujete i něco dalšího. Celá věc se tím značně komplikuje.

Gerhard mlčí.

Klein: Pane Niemande, svlékněte si košili a ukažte nám svou levou paži.

Gerhard se dívá do nikam. Pak vstane a zadívá se do publika.

Gerhard: Jak je Wilimu?

Decker a Klein zbystří.

Gerhard: Jak je Wilimu? Strašně dlouho jsme se neviděli. Jak se má?

Klein: Kdo je Wili?

Gerhard se dlouze zadívá do země, ale už neodpoví.

Decker: O kom jste to mluvil?

Gerhard si začne pomalu a tiše svlékat košili. Pak apaticky zvedne levou paži (jako při „ruce vzhůru“, ale jenom levou). Klein s Deckerem se na sebe podívají a Klein pak jde ke Gerhardovi, který se dívá bokem – ne Kleinovi do očí. Na paži má vytetovaná písmena AB. Klein jenom pokývne hlavou a tiše s Deckerem poodejdou.

Obraz VII.

Agnes se pohne, malý náznak těhotenství.

Agnes: Miláčku, nemůžu tomu pořád uvěřit.

Gerhard: A já se tě nemůžu nabažit.

Agnes: Dřív jsi chodil s chlapama do hospody, pral ses a všechny ženské na tebe koukaly, a od té doby, co jsme spolu, úplně ses změnil.

Gerhard: Klidně si dám pivo, ale když teď jsi moje žena, mám všechno, co potřebuju. Klidně budu pracovat od rána do večera, abych vás uživil. A abych tě mohl objímat a svírat v náručí.

Agnes: Jsi jiný, než ostatní naši chlapi. Žádného jiného takového neznám.

Gerhard: A ty jsi jiná než ostatní holky. Žádná se ti nepodobá. Žádná nemůže být taková jako ty, Agnes. Žádná mě takhle nepřivádí k šílenství. Dokázal bych ti to dělat každý den třikrát a neměl bych toho dost.

Agnes se směje. Líbí se jí to.

Agnes: To bysme nedělali nic jiného.

Gerhard: Ani nechci dělat nic jiného.

Agnes: Však ono tě to přejde, uvidíš. Až budu starší, zase začneš chodit do hospody a koukat se po holkách. Možná i dřív, než si teď myslíš.

Gerhard ji obejmě.

Gerhard: To neříkej! Budeš pro mě pořád moje holka. Můj život má smysl jenom vedle tebe. Na všechno ostatní kašlu.

Pomalý tanec.

Obraz VIII.

Gerhard sedí a slyší je.

Klein: (*k Deckerovi*) Vypadá to, že vstoupil do SS až během války. Jinak by to tetování bylo jiné.

Decker: Na nikoho, koho hledáte, mi to neseď. Prohlížel jsem si ty fotografie i popisy. Když se na něj podívám a vidím ty jeho ruce, držení těla a výraz ve tváři, mám pocit, že to je nějaký venkovan.

Klein: To ale neznamená, že to taky nemohla být pěkná svině. Nikdy se neřidte jenom instinktem. Tihle lidi se teď tváří, jako by neuměli do pěti napočítat, ale vězte mi, může to být klidně tučnej úlovek. A to, že s námi odmítá komunikovat, to už je samo o sobě dost podezřelé.

Decker: Jenom mi není jasné, jak se tady zjevil. Odkud přijel? Úplně bez ničeho. Jen tak bez peněz. A jak to, že na něho nepřišli dříve, kdyby to byla doopravdy nějaká esesácká bestie? Já prostě v těch jeho očích nečtu vraha ani sadistu, ale melancholického a apatického člověka. Viděl jste v jeho tváři ty jizvy po střepinách. To je obyčejný chlap z fronty.

Klein: Nenechte sebou manipulovat a nenechte se dojmout jeho výrazem. Však my se to už dozvíme, co je zač. Rozeslal jsem jeho fotku na více míst. Kdyby dělal v KZ (*KáCet*), tak na to přijdem. Tam bylo spousta obyčejných fajn chlapů.

Decker: Ukazoval jsem jeho fotku té paní Bochmannové. Říkala, že ho nikdy neviděla, ale nějak jsem jí to nevěřil. Dívala se na ni docela dlouho.

Klein: Je to divný. Třeba je to její milenec, se kterým se rozešla. A teď má strach, že by po tom útoku na ni mohl ten jejich románek vyjít najevo. A tak už musí říkat, že ho nezná.

Decker: Jo, ale proč mlčí tenhle? Tím by se přece všechno vysvětlilo. Vždyť je sám proti sobě.

Klein: Věci se nedějí jenom tak. Všechno má svůj smysl. A dost mě frustruje, když se mi na něj nedaří přijít.

Decker: Některé věci, co se tady děly, se mi zřejmě nikdy nepodaří úplně pochopit. Asi je to jiné, když jsem tady nebyl. Moje rodina odešla do Států už v šestatřicátém. Bylo mi šestnáct. Když jsem se sem vrátil v pětáctiřicátém s americkou armádou, viděl jsem nejen úplně rozbitou zemi, ale takový zvláštní neproniknutelný oblak prachu, který se nad ní vznášel. Jako by se tady ani nedalo dýchat. A mám pocit, že to ještě úplně nezmizelo. Občas mi to sevře hrdlo.

Klein: A to taky jen tak rychle nezmizí.

Poodejdou. Gerhard celou dobu poslouchá a ani se nehne.

Obraz IX.

Agnes se zvedne, má velké břicho.

Agnes: Já tě nepustím! Slyšíš, nepustím tě!

Gerhard: Uklidni se, prosím tě! A sedni si.

Agnes: Nepustím tě! To přece nejde.

Gerhard: Když přijeli, tak jste je vítali. Ty, tvůj vater, všichni.

Agnes: Co jsem mohla vědět? Neměla jsem z toho rozum.

Gerhard: No, když ti najednou někdo něco nabízí... peníze, dárky, práci... tak to zadarmo nebývá.

Agnes: Proč tam musíš jít?

Gerhard: To jsou otázky. Jsme Německo a Německo povolává svoje vojáky. Mám se nechat zastřelit?

Agnes: Nemůžeme utéct?

Gerhard: Kam? Podívej se na sebe. Za dva měsíce budeš rodit. Kam chceš utíkat? Do Polska? Na Slovensko? Nikdo nám nepomůže a ještě nás udají a zavrou. A mě nakonec pověsí.

Agnes: Proč musíš do wehrmachtu? Vždyť ani neumíš německy.

Gerhard: Ty to nechápeš. Je úplně jedno, jestli umím německy nebo ne. Jsem teď občanem říše a dostal jsem povolávací rozkaz. A neuposlechnutí rozkazu se trestá smrtí.

Agnes: Ale ty nejsi Němec.

Gerhard: A ty nejsi Němka. Akorát tvůj vater si zakládal na tom, že bude mluvit německy. Jseš stejná jako já. Proč tě posílal do Privatu?

Agnes: Abych se naučila dobře německy číst a psát.

Gerhard: Tvůj staříček ani německy neuměl. Jakýpak vy jste Němci.

Agnes: Nejsme. Jenom vater je veterán a hrdý, že bojoval za císaře. A že dostal medaili za to, že byl raněný.

Gerhard: To nám teď ta hrdost bude dost co platná. Vykašli se na to. Dej mi pusu.

Políbí se.

Gerhard: A už na to nemysli. Nějak to dopadne. To by přece Bůh nedopustil, aby taková láska byla navždy rozdělena. Třeba bude válka jenom krátká. My dva k sobě přece patříme. Třeba se ti vrátím brzo.

Agnes: Snad.

Agnes poodejde a sedne si.

Obraz X.

Decker: Vy jste podivný případ. Nikdy jsem nikoho takového nepotkal. A všechny ty okolnosti, prostě mi to nějak nesejí dohromady. Váš přízvuk mi taky nesejí. Mluvíte německy správně, ale zvláštně.

Gerhard se na něj podívá, ale nic neřekne.

Decker: Už jsem si na to vaše mlčení zvykl.

Je ticho.

Decker: Stydím se za to, co jsme v Evropě udělali. Vlastně mám chvílemi problém i s tím, že jsem vůbec Němec. Mohl bych se vrátit do Ameriky a na to všechno tady zapomenout, ale připadá mi, že tahle země, ti lidé, co jsou tady, potřebují pomoc víc než kdy dříve. Nedal jsem se k policii, protože bych byl přítelem práva a pořádku. Prostě jen myslím, že téhle zemi něco dlužím a zrovna policie potřebuje teď oči nezatížené sentimentem, ale ani mstou. Stejně si ale nemyslím, že existuje nějaká světská spravedlnost. Hodně lidí unikne trestu, ale ten trest je nakonec dožene. Potrestají se nějak sami. Anebo to udělají jejich děti. Důležité je ale přiznat si vinu. Pak už to nějak jde.

Gerhard mlčí.

Decker: Je zvláštní, že u vás nemám pocit, že byste se své vině bránil. Vlastně skoro ani nevím, co je vaší vinou. Cítíte se vůbec nějak vinný? Máte aspoň tyhle pocity?

Gerhard mlčí a po chvíli, když už to vypadá, že opět bude netečný, zakroučí hlavou.

Decker: Ne? A přesto neděláte nic, abyste věci osvětlil a obhájil se. Mám skoro takový pocit, že byste se nechal klidně i zastřelit. Co může člověka dostat do stavu, kdy už mu na ničem nezáleží? Anebo je to dokonalá hra, jak přežít následky svých činů? Nikdo vás mučit nebude, to se nemůžete bát. Tahle doba je snad pryč. Buď se prostě objeví někdo, kdo vás zná, anebo ne.

Gerhard mlčí.

Decker: Pozitíří vás odvezou jinam. Já už jsem vyčerpал veškeré možnosti.

Gerhard se dívá do nikam, Decker se zvedne a poodejde.

Obraz XI.

Wili se pohne.

Gerhard: Myslíš, že nás tady někdo najde?

Wili: Nemůžu zastavit to krvácení.

Gerhard: Je mi zima, Wili.

Wili: Když nás tady najdou, nebudou se s náma mazat. Na esesáckou uniformu jsou dost hákliví. Paul mi o tom vyprávěl. Žádná diskuse nebude. Jsou dost vztekli a na nás obzvlášť.

Gerhard: Nikdy se odsud nedostaneme. Chcípnem tady a nikdo se to ani nedozví.

Wili: Zdrávas Maria, milosti plná, pros za nás hříšné i v hodinu naší smrti.

Gerhard: Amen.

Chvilí jsou tiše.

Gerhard: Jak teď asi vypadá? Viděl jsem ji jenom jednou.

Wili neodpovídá.

Wili: Určitě vyrostla. Kolik už jí je?

Gerhard: Bude jí pět.

Wili: Nevydržím to. Strašně mě bolí hlava.

Gerhard: Musíme něco dělat, jinak se zblázníme. Budu něco vyřezávat. Pro svoji holku. A pak jí to dám a řeknu: To jsem ti vyřezal, když mi bylo nejhůř, když jsem na tebe myslel. Tohle je dřevěná lžice z míst, kam se doufám nikdy nepodíváš.

Wili: Je z pekla, odkud nás zachránil Bůh. Tohle jí řekneš, když se vrátíš.

Gerhard zavře oči a vykřikne.

Gerhard: Nic nevidím!!! Wili, kde jsi?! Kam jsi šel, nenechávej mě tady samotného!

Wili: Jsem tady vedle tebe, Gerharde. Byl jsem venku a není vidět ani měsíc ani hvězdy.

Gerhard: Je to trest. Trest, že jsme sem přišli.

Wili: Ale ptal se nás někdo, jestli jsme to chtěli udělat?

Gerhard: Na to se tě taky nikdo ptát nebude. Tady dole už se tě asi nikdo na nic ptát nebude.

Wili: Dal bych si tlačenu. Nebo škvarky.

Je ticho. Po chvíli.

Gerhard: Nenechávej mě tady! Já se musím vrátit, chápeš to! Nechcípnu tady! Wili, proč nic neříkáš?!

Gerhard: Wili!!!

Wili: Nebo špek. Dal bych si špek.

Gerhard: Vyděsil jsi mě.

Wili: Promiň. Vem si moje boty. V těch svých už moc daleko nedojdeš.

Ticho.

Gerhard: Wili? (*ticho*) Wili?! (*ticho*) Nechci tvoje boty, nemůžu se hýbat!

Obraz XII.

Gerhard se po chvíli zvedne, vezme si lavor, velmi pomalu si sundá košili a začne si ji v lavoru prát. Celá věc trvá dlouho, velmi reálný čas. Nakonec košili vykroutí, vytřepe a mokrou si ji oblékne. Decker stojí v pozdálí a dívá se na něj.

Obraz XIII.

Gerhard se začne třást. Jde k tetě Eli.

Gerhard: Tětka, nelekněte se, to jsem já – Gerhard.

Eli uskočí a pokřikuje se.

Eli: Panenko Marja!

Gerhard: Co se tváříte, jako bych byl duch nebo satan?

Eli: Proč jsi sem přišel? Odpočívej v pokoji, chlapče.

Gerhard: Těta!!! Já nejsem duch. Já jsem Gerhard.

Jde ji chytit za ruku. Teta se třese. I Gerhard se třese, ale zimou.

Eli: Synku, jsi to richtig ty?

Gerhard: Jsem. Přijel jsem v noci.

Eli: Já tomu nemůžu uvěřit. My už jsme tě pochovali. I mša za tebe byla v kostele.

Gerhard: Mša? A proč už jste mě pochovali? To se už žádný nevrátil takhle pozdě? Však tam je v zajetí ještě hodně našich.

Eli: Synečku, pojď sem. To není snad ani pravda.

Obejme ho konečně.

Eli: Chudák mama, škoda, že ta se toho už nedožila.

Gerhard smutně pokývá hlavou.

Gerhard: Agnes mi ještě psala.

Eli: Sehnula se pro brutvaňu a buch, šlak ji trefil, obulila se a bylo po ní.

Gerhard: Tak to bylo rychle.

Eli: Ja, rychle. Loni v červnu se vrátil Alois Vilaschek a říkal, že tě prý viděli mrtvého v Rusku. Žes tam ležel v krvi a že tě šrapnel roztrhal.

Gerhard: Byl jsem raněný, ale přežil jsem to. To jsem nebyl já, který umřel. Ale Wili, Wili Schreier. Rusi nás drželi v lágru. A pak mě nakonec pustili. Rozuměl jsem jim a pomáhal překládat, tak mě pak pustili. Ale ještě je

tam hodně Němců. A možná se už ani nevrátí. Mě pustili, těta. Mě nakonec pustili.

Eli pokyvuje hlavou.

Eli: Synku, synku. Tež tu byli. Ruši. Hrůza. Nebylo kaj se před nimi schovat.

Gerhard: Tětka, byl jsem na baráku a tam je tma, nikdo tam není?

Eli: Neni.

Gerhard: A kde je Agnes? A malá?

Eli: *(začne plakat)* Synku, ty to nevíš? Ty to nevíš?

Gerhard: Co?

Eli: Zle tu bylo. Jak tu byla fronta. Zle. Všechno bylo v jednom ohni, všechno pobulane a vyhorane. Ani jídla nebylo. A potym ten tyfus. Víc děcek a starych to nepřežilo.

Gerhard: Agnes?

Eli: Ne, ta tvoja malá. Už se z toho boraček nedostala.

Gerhard si sedne.

Eli: Sundej se, synku, tu košili. Vždyť jsi cely mokry. Musí ti být zima.

Gerhard si mechanicky sundává košili. Dá ji Eli a ta přes něj přehodí deku.

Gerhard: Viděl jsem ji jenom jednou.

Eli: Já vím.

Chvilí je ticho.

Gerhard: Takové malé stvoření a Bůh ji nemohl ušetřit. Taková malá holka.

Eli je tiše.

Gerhard: *(opatrně)* A Agnes?

Eli: Žije.

Gerhardovi se evidentně trochu uleví.

Eli: Ale ty nevíš, co tu bylo. Každý, kdo se hlásil jako Němec ještě před Hitlerem a co byl v nějakých spolkách, to většinou všechno vyvezli. A hlavně, ten Czerného statek byl fajn a krásny. Přišli zpoza vody a líbil se jim. Tady to takhle chodilo. Vyvezli je všechny, jen Reinhardt tu zůstal, že si vzal Magdalenu. Tak jeho tu nechali. Ale jinak všechno zezbrali a Agnes šla s nimi. Víš, myslela, že jsi mrtvý. A tvoja mama byla taky mrtvá. A ta malá. Už tady myslím ani být nechtěla.

Gerhard: Bože.

Eli: Jak ten Czerny byl vždycky chlap jak z dubu, tak jsi ho měl vidět. To, že mu všechno vzali, to ho dostalo. Hlavně ty koně. Na těch si zakládal. Možná víc jak na Agnes.

Gerhard: A kam jeli?

Eli: Kajsik na sever. Do Braunschweigu, myslím. Ale nevím, jestli tam zůstali. Reinhardt to bude vědět.

Gerhard sedí – je ticho.

Eli: Co budeš dělat, synku?

Gerhard: Nevím.

Eli: Sedni si.

Je ticho.

Eli: Nic dobrého tě tady nečeká. A s tím štemplem na ruce už vůbec ne. Po válce zavřeli dva takové, co si to chtěli vyříznout. Na pět let. Nebylo to tady jednoduché. A pořád není. A asi ani nebude.

Gerhard: Nedal jsem se k nim z vlastní vůle. Zůstalo nás pár z naší jednotky po jedné bitvě, byli jsme ranění. Naši odtáhli a nás pak přiřadili k SS Waffen. Nebránili jsme se. Dostali jsme aspoň nové uniformy a víc jídla. A taky už jsme nemuseli pořád pěšky. Ale pak, pak se nám to tisíckrát vrátilo. Nebyť toho ruského oficíra, který si mě vybral k sobě...

Eli poodejde.

Obraz XIV.

Decker pomalu dojde ke Gerhardovi.

Decker: Nebudete chtít něco? Zítra ráno vás odvezou.

Gerhard zakrouťí hlavou.

Decker: Nikdy jsem nikoho takového nepoznal. Mám pocit, jako bych selhal. Je to absurdní. Každý den tady mluvím s člověkem, o kterém nevím ale vůbec... vůbec nic. A přesto cítím, že se vlastně známe. Přál bych si, aby se ta vaše věc aspoň nějak uspokojivě vyřešila. Tak... snad.

Gerhard se na něj zadívá.

Gerhard: Netrapte se tím.

Decker pokývá hlavou.

Decker: Asi vypadám jako blázen, ale měl jsem pocit, že vám aspoň já musím říct něco o sobě, když vy mluvit nechcete. Je to totálně postavené na hlavu. Asi už to dál nebudu dělat. Je to jiné, než jsem si představoval. Já tomu tady nepomůžu. Je to zažranější, než jsem si dokázal představit. Tohle je na generace. To nebyla jenom válka. To bylo, jako by někdo celou Evropu strčil do tavicí pece a vyteklo něco jiného. Už nic nebude jako před tím. Každý člověk se stal za těch pár let někým jiným. Semlelo to úplně všechny. Oběti, vrahy i přihlížejíci. Mám pocit, že mi smrdí ruce, jak se tady tím probírám. Víím, že to bude vypadat jako útěk, ale já už si tím asi nechci zasírat život. Neumím se tvářit, že je to za náma a že nám nezbyvá nic jiného než udělat tlustou čáru. Něco jsem si akorát nalhával. Asi se vrátím, odkud jsem přijel. Nový svět trochu dává člověku pocit, že může začít znovu. Nechcete aspoň cigaretu?

Gerhard přikývne. Decker mu podá cigaretu a připálí mu.

Decker: Tak... na shledanou v lepších časech, pane.

Gerhard jen přikývne na pozdrav. Decker odejde. Gerhard sedí a kouří. Pak típne cigaretu, ale až ji celou vykouří.

Obraz XV.

Gerhard vytáhne z boty malou čepel a řízne se do krční tepny. Začne téct krev. Wili se po chvíli zvedne a přisedne si k němu. Po chvíli se na něj Gerhard podívá.

Wili: Dal sis na čas.

Gerhard: Nebyla příležitost.

Wili: Chyběl jsi mi.

Gerhard: Ty mi taky. Těch pár let bez tebe nestálo opravdu za nic.

Wili: Já vím.

Gerhard: Tak strašně jsem se snažil, abych přežil, abych se z toho děsu dostal domů, abych se vrátil... a nakonec to bylo úplně zbytečné. Kdybych tam zůstal s tebou a už se neprobudil, ušetřil bych si tu nejstrašnější bolest.

Wili: Když jsem byl malý, chodíval k nám na statek jeden chlap se ženou a prodávali ubrusy a cíchy. Máma je od nich často kupovala, protože nerada jezdila do města. Vlastně nejraději byla doma. Mám dojem, že byli tam odněkud od vás.

Gerhard: Jestli byli od nás, tak asi z Kravař.

Wili: Na ja, máš recht. Deutsch Krawarn. Teď se mi to vybavilo. Jak to můžeš vědět?

Gerhard: Zase tolik vesnic a měst u nás není. A podomní obchod, to byly vždycky Kravaře.

Wili: Občas vyprávěli, jaké to tam u vás je.

Gerhard: Tenkrát. Spíš jaké to bylo.

Wili: Po té první válce to stálo za pendrek.

Gerhard: A po té druhé... všechno je jinak. Když jsem se vracel v noci z vlaku, když jsem konečně po propuštění dojel po dvou týdnech až na Štitinu a šel jsem cestou na Dvořísko, tak jsem viděl, že tam za vodou, už jen docela malý kousek od ní, tam za tou naší Opou, je hlučinské nebe plné hvězd. Zářily. Ale pak už jsem žádné neviděl. Všechny zhasly, Wili, a já už si neuměl nic přát. Chtěl jsem ji jenom vidět. Byla to poslední, co dávalo mému životu ještě smysl.

Wili: Spíš to jediné, ne?

Gerhard: No... máš pravdu. Styděl bych se to asi takhle říct, ale máš pravdu.

Wili: Za to se nemusíš stydět. Bylo to na tobě celou vojnu vidět.

Gerhard: Opravdu?

Wili: Jo. A některá zklamání člověk prostě nevydejchá.

Gerhard: Víš, ale já jí to nakonec nemám za zlé. Ona vlastně za nic nemůže. Taky si toho vytrpěla, a tak se ani nedivím, že chtěla začít úplně znovu.

Wili: Nelži sám sobě. Rozum ti říká, že se nedivíš, ale vlastně to je to, co jí vyčítáš. Nedokážeš srdcem pochopit, že vůbec mohla začít znovu a hlavně s někým jiným. Že mohla být bez tebe.

Gerhard tiše sedí.

Gerhard: Ten její výraz v očích, který jsem tam viděl – na to se nedá zapomenout. Byl to děs, Wili. Ne strach z oživilé mrtvoly, ale strach z minulosti, kterou už definitivně uzavřela. Viděl jsem ten děs, který jí proběhl očima a který lámal a ničil, co tak pracně dávala znovu dohromady. Proto začala křičet, proto ječela, jako bych ji znásilňoval. To byla strašná bolest ze ztráty naší lásky a zároveň hrůza, neskonale hluboká hrůza z toho, že její nový život, její nové manželství není a nebude pravda.

Wili: Vlastně by ani neplatilo. Musela dělat, že tě nezná.

Gerhard: O to nejde, Wili. Něco se jí vrátilo a ona to nedokázala unést. Už mě živého nedokázala přijmout. Na padlého vojáka by měla smutnou vzpomínku, ale když takhle vzpomínka obživla, tak to už prostě neunesla.

Wili: Ty jí to vyčítáš?

Gerhard: Už ne.

Wili: Tak proč jsi to udělal? Proč jsi to skončil? Proč jsi se nevrátil domů, pod to svoje hlučínské nebe, Gerharde?

Gerhard: Bylo to to jediné, co jsem jí ještě mohl dát. Moje nebe už zhaslo a jí už září nad hlavou jiné hvězdy. Vlastně jsem ji celou cestu z fabriky sledoval, ale bál jsem se k ní přiblížit. A pak jsem slyšel, jak se směje. Viděl jsem, jak ho před domem objala a políbila. Stál jsem ve tmě a díval se. Viděl jsem, že už zase miluje, a já vím, jaké to je, když ona miluje. A když pak šla tou tmavou uličkou sama, šel jsem za ní jako ve snu. Pomalu jsem šel za ní. Cítil jsem každý svůj pohyb a prorážení vzduchu. Už jsem se jí jenom potřeboval podívat do očí, abych si potvrdil, co se už nedalo vrátit. A když jsem to udělal, tak přesně od té chvíle už jsem věděl, že jí nemám co dát. Že to poslední a jediné, co jí můžu věnovat, je můj život. No... vlastně to, co z něj zbylo. A to že zaplaší tu strašnou noční můru a vrátí jí do duše tak těžce znovu-nalezený klid a štěstí.

Wili: Žádná smrt ale nepřináší štěstí.

Gerhard: Wili, zůstal jsem v té jámě s tebou. Zůstal jsem tam a pomalu se ten chlad měnil v teplo a já už nic necítil. Ani nohy ani ruce a dokonce ani pach toho mrtvého koně. Zůstal jsem tam s tebou a domů jsem se nikdy nevrátil. Jenom mi to trvalo déle, než jsem si to uvědomil.

K O N E C

Program vydalo
Národní divadlo moravskoslezské,
příspěvková organizace statutárního města Ostrava,
Čs. legií 148/14, 701 04 Ostrava – Moravská Ostrava
www.ndm.cz

Ředitel Jiří Nekvasil
Šéf činohry Peter Gábor

Redakce programu Marek Pivovar
Výtvarné zpracování programu a plakátu, sazba Lubomír Šedivý
Textová korektura Pavel Hruška
Fotografie ze zkoušky Radovan Šťastný
Fotografie na plakátě a titulní straně programu Martin Popelář

Tisk KARTIS+Co s.r.o.

Nositele autorských práv k dílu zastupuje
Národní divadlo moravskoslezské, příspěvková organizace statutárního
města Ostrava, Čs. legií 148/14, 701 04 Ostrava – Moravská Ostrava.

Činnost Národního divadla moravskoslezského,
příspěvkové organizace statutárního města Ostrava,
je financována z rozpočtu města Ostravy.

Aktivity NDM jsou také finančně podporovány
Ministerstvem kultury České republiky
a Moravskoslezským krajem.

ISBN 978-80-87650-45-5

HLAVNÍ PARTNER:

OSTRAVA!!!

Momentka před zkouškou – Daniela Klimešová,
Veronika Lazorčáková, Tereza Richtrová

Ivan Dejmal, Štěpán Pácl, Daniela Klimešová, v pozadí Petr Houska

Celkový pohled

Ivan Dejmal, Petr Houska, Tereza Richtrová

Fotografie ze zkoušky jsou tentokrát lehce atypické. Několik dní po jejich pořízení Petr Houska utrpěl úraz a do konce sezóny (březen–červen) jej v roli Wiliho zastupuje režisér Štěpán Pácl. Čtete-li tyto řádky v době od září 2014, měl by již postavu hrát opět Petr Houska. Marie Logojdová, která ztělesňuje Marichen Peterkovou, byla v den fotografování nemocná. Na fotografiích je proto zastupována.

Ivan Dejmal, Tomáš Jirman

Tereza Richtrová, Ivan Dejmál

Ivan Dejmál, Tereza Richtrová, Tomáš Jirman

Celkový pohled

Veronika Lazorčáková (za Marii Logojdovou), Ivan Dejmal,
Tomáš Jirman, Petr Houska

Tomáš Jirman, Tereza Richtrová, Anna Cónová, Ivan Dejmal,
Veronika Lazorčáková (za Marii Logojdovou)

František Večeřa, Tomáš Jirman, Ivan Dejmal

Celkový pohled, nahoře na lávce František Večeřa

V popředí Ivan Dejmal, Tomáš Jirman

Tomáš Jirman, Tereza Richtrová, Ivan Dejmal, František Večeřa,
Anna Cónová, Veronika Lazorčáková (za Marii Logojdovou)

Nahoře na lávce Petr Houska, Ivan Dejmal

Na této i na další straně: Ivan Dejmal, Anna Cónová

V popředí Ivan Dejmal

Veronika Lazorčáková, Ivan Dejmal

Ivan Dejmal, Veronika Lazorčáková, v pozadí Anna Cónová

Ivan Dejmal, Veronika Lazorčáková

Veronika Lazorčáková, Ivan Dejmal, v pozadí Anna Cónová